

ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ ΚΟΜΟΤΙΝΗΣ

Στὴν Γκιουμουρτζίνα, ἐπειδὴ ὁ τόπος ἔβγαζε μετάξι, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ πὺν πουλοῦσαν γιὰ νὰ ζήσουν, ἦταν ἡ συνήθεια ὅταν μιὰ φαμίλια εἶχε κορίτσια κάθε χρόνο γιὰ καθένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ πιάουν μεταξοπούλια ἢ πουλιὰ ὅπως τὰ λέγαν. Ἀπὸ αὐτὰ τὴν μὲν μεγαλύτερη μερίδα ἀπὸ τὰ κουκούλια τὴν πουλοῦσαν, τὰ χρήματα δὲ τὰ ἀφήναν γιὰ τὴν προίκα, τὴν μικρότερη τὴν κρατοῦσαν γιὰ νὰ τὸ κλώσουν μόνες τους, καὶ νὰ τὸ ὑφάνουν. Ὅπως δὲ φημιζόνταν γιὰ τὴν ἐργατικότητά τους καὶ ἦταν σπουδαῖες νοικοκυρὲς κατώρθωναν νὰ ἐτοιμάζουν περίφημα μεταξωτὰ γιὰ τὸ σπιτικό τους, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ ποῖα ἀραχνοῦφанта, τὰ γνωστὰ *μπιρουτζούκια* καὶ φθάνοντας στὰ ποῖα βαριά.

Ὑφαίναν καὶ τὸ νῆμα γιὰ τὰ πάνινα, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἦταν μεταξωτά, μετὰ δὲ τὰ κεντοῦσαν. Ὑπῆρχε τὸ ἔθιμον κάθε κοριτσάκι τὸ πρῶτο ἐργόχειρο πὺν ἔκαμε πῆγαινε νὰ τὸ ρίξῃ στὸ ποτάμι. Ἔτσι ὑφαίνοντας, κεντῶντας καὶ ῥάβοντας κάτω ἀπὸ τὴν ὁδηγία τῆς μάνας ἢ τῆς μαστόρισας (ἔτσι λέγονταν οἱ ἰδικὲς κεντίστρες) κάθε κορίτσι πὺν ἔφθανε σὲ ἡλικία, εἶχε ἐτοιμὴ τὴν προίκα σὲ ρούχα τοῦ σπιτιοῦ καὶ σὲ φορέματα. Τότε ἀρχίζε νὰ πῶν στοὺς χορούς. Ἐκεῖ δὲ γενόταν τὰ προξενία. Τὸ προξενεῖο συνήθως τὸ ἔκανε ἡ γυναῖκα προξενήτρα ἢ ὁ παπᾶς. Αὐτοὶ θὰ πῆγαιναν νὰ βροῦν τοὺς γονεῖς, θὰ τάζαν καὶ ἐὰν ἐρχόταν σὲ συνενόηση τὴν Κυριακὴ γινόταν ὁ ἀρραβῶνας.

Ἀρραβῶνες. Τὴν Κυριακὴ τὸ ἀπόγευμα ἐρχόταν οἱ καλεσμένοι, οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ φέρναν τὰ δῶρα τῆς νύφης. Πρῶτα ἓνας δίσκος μὲ κουφέτα, ἐπάνω δὲ μαντήλια μεταξωτὰ γιὰ τὰ πεθερικά, ἓνας ἄλλος ταβλᾶς (δίσκος) μὲ σεμπέρια καὶ φλοῦδες καὶ σένα μαντήλι μεταξωτὸ σκαλωμένα μαλαματικά (κοσμήματα) καὶ φλουριά δεμένα μὲ κορδέλες γιὰ τὴ νύφη. Ἐπειτα ἓνα σινὶ (ταψί) μὲ χαλβὰ γιὰ νὰ πάη γλυκαὶ ἡ ζωὴ καὶ δυὸ πῆτες μεγάλες ἀπὸ ζάχαρι κόκκινη, ζαχαρόπητες τῆς λέγαν, μέσα σὲ τοῦλι ἄσπρο καὶ ἄσπρες κορδέλες. Αὐτὲς δὲν τῆς τρώγαν ἦταν γιὰ τὸν γαμπρὸ καὶ τὴν νύφη τῆς φυλάγαν γιὰ τὴν βραδυὰ τοῦ γάμου. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης ἦταν ἀπὸ πρῖν. Ἀφοῦ ὅλοι μαζευτόταν θὰ ἔπερνε ὁ παπᾶς νὰ εὐλογῇ τὰ δῶρα πρῖν τὰ δώσῃ στὴν νύφη, θὰ τοὺς ἔβανε τὰ χέρια καὶ ἅμα τοὺς περνοῦσε τὰ δακτυλίδια ἢ νύφη θὰ φύλαγε τὸ χέρι τοῦ γαμπροῦ, ἐκεῖνος

Αρραβῶνες
21 ὁλιν.
• Ὑφαίναν
18.4.21
1940
- 321
- 332

δὲ τῶν πεθερικῶν. Ἐπειτα ἓνα κορίτσι, ἀδελφὴ συνήθως, τὸν ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ φιλήσῃ ὅλων τῶν γέρον καὶ παντρεμένων τὸ χέρι. Τὰ παλληκάρια καὶ κορίτσια ἀπλὸ μόνο χαιρετισμό. Ἐπειτα τρατάραν γλυκίσματα, κουφέτα καὶ φεύγαν. Τὸ βράδυ ὁ γαμπρὸς καὶ τὰ παλληκάρια στὸ σπίτι του θὰ χορεύαν χωρὶς τὴ νύφη. Ὑστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέρες ὁ γαμπρὸς μὲ τοὺς συγγενεῖς θὰ ξαναπήγαινε στὴς νύφης, τὰ δὲ πεθερικά δίδαν πάλι δῶρα, μέναν λίγο, πρόσφεραν ποτὰ καὶ φεύγαν. Ὁ γαμπρὸς σαυτὸ τὸ μεταξὺ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ δῇ τὴν νύφη. Τὴν ἄλλη Κυριακὴ πάλι ἡ νύφη μὲ τοὺς δικούς της πήγαινε στοῦ γαμπροῦ καὶ γινόταν τὰ ἴδια. Ὡς πού νὰ γίνῃ ὁ γάμος, ὁ γαμπρὸς πήγαινε κάθε Κυριακὴ νὰ δῇ τὴν νύφη, πάντα συντροφευμένος ἀπὸ συγγενεῖς.

Χαρά. Ὅταν θὰ γινόταν ὁ γάμος, ἡ ἡμέρα τῆς στέψης ἦταν Κυριακὴ, αἱ προετοιμασίαι ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν Πέμπτην ποὺ ἀπλώναν τὰ προικιά γιὰ νὰ ἔρθουν νὰ τὰ δοῦν. Τὴν Παρασκευὴ τὸ πρωῒ θὰ πήγαιναν τὴν νύφη μὲ συνοδεία στὸ λουτρό (χαμάμι), ἔμπρὸς τὰ βιολιά ποὺ τὴν συνοδεύανε ὡς τὴν ἄκρη τῆς συνοικίας καὶ τὰ κορίτσια καὶ αἱ φίλες καὶ αἱ γυναῖκες ποὺ πήγαιναν μαζὺ μὲ τὴν νύφη γιὰ τὸ λούσιμο. Στὸ γυρισμὸ πάλι τὴν προῦπαντοῦσαν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Τὴν Πέμπτη τὸ βράδυ ὅμως ὅλες αὐτὲς ποὺ θὰ πήγαιναν μαζὺ μὲ τὴν νύφη στὸ λουτρό, μαζεύονταν καὶ χορεύαν ἕως τὰ μεσάνυχτα, τὸν τελευταῖο δὲ χορὸ, πρὶν κοιμηθοῦν τὸν λέγαν τῆς *κινᾶς*, βάζαν μέσα σένα τάσι ἢ σὲ μιὰ βαθειὰ κούπα μιὰ ὀκτὼ *κινᾶ* καὶ τρία *κεριά* στερεώναν ἀναμμένα, ἡ νύφη θὰ ἔσεργε τὸ χορὸ, μετὰ τὸ πρῶτο γύρο τὴν διαδεχόταν ἡ ἀδελφὴ καὶ μετὰ ὅλα τὰ κορίτσια, κατὰ σειρά συγγενείας, ἔπειτα δὲ αἱ γυναῖκες. Τὸν χορὸ συνόδευε ἓνα εἰδικὸ τραγοῦδι· τὸ ἐξῆς:

Βάλτε *κινᾶ* στὰ νύχια της
καὶ μύσχο δτὰ μαλλιὰ της
(Νὰ γίνῃ ἡ νύφη ὡμορφη)
Βάλτε χόχλο στὰ φρυδιά της
κι' ἔλῃ στὸ μάγουλό της.

Σιγανὰ, σιγανὰ βρέχει
βροχὴ σιγανὰ, ψιχαλίζει,
ὥς πού νὰ ρθῇ τὸ πουλὶ
νὰ πῇ κρυφὸ στ' αὐτί.

Σὰν παναγιὰ γραμμένη
σὰν νυφοπούλα στὸ χαρτί
ἦταν ζωγραφισμένη.

Μετὰ χορεύανε καὶ οἱ ἄνδρες καὶ ὅταν τελείωνε ὁ χορὸς θὰ φεύγανε ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κορίτσια ποὺ μέναν νὰ κοιμηθοῦν μὲ τὴν νύφη. Πρὶν πλαγιάσουν βάζαν ὅλες *κινᾶ* στὰ νύχια γιὰ τὸ λουτρό. Τὴν Παρασκευὴ βράδυ μαζεύονταν τὰ ἀνδρόγυνα, κανένα δὲ κορίτσι, τρώγανε, πίνανε καὶ χορεύανε ἕως τὸ πρωῒ. Τὸ Σάββατο ἐτοιμάζονταν γιὰ τὸ γάμο, καθάριζαν

τὸ σπίτι, ψῆγαν τὰ φαγητά, γλυκά. Μετὰ θὰ ἔφθανε ὁ κουμπάρος νὰ πάρῃ μὲ τὰ παλληκάρια τὴν προῖκα. Τὸ σεντούκι ἀπὸ καρδιά, ποὺ ἦταν ἄδειο γιατί ὅλα τὰ κρατοῦσαν στὰ χέρια. Δύο ἢ παραπάνω στρώματα, δύο παπλώματα, μαξιλάρια, ὑφαντὲς καὶ πλεκτὲς κουβέρτες. Σεντόνια, κρεβατόγυροι, μαξιλαροθήκες ἀπὸ μεταξωτὸ *μπιρουντσούκι*, ὅσα περισσότερα πουκάμισα μεταξωτὰ γυναικεῖα, ἀνδρικά μέσα σὲ σινιά (ταψιά), φορέματα, δηλ. φουστάνια ἑξωτερικά, σεντόνια πάνινα, μπακιρικά ποὺ τὰ κρατοῦσαν μικρὰ παιδιὰ, σκεπάσματα ὑφαντὰ καὶ κεντητὰ στὸν ἐργαλειὸ ἢ στὸ χέρι. Βρακοζῶνες ἀνδρικές (ζουνάρια) γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ κεντημένες. Σκεπάσματα (γιὰ τὰ σινιά) κεντημένα μὲ βελονιὲς ῥίζα, διπλόρριζα, συμρναίικες, πολίτικες κτλ. Συνήθως ἓνα σινὶ δλόχουσο, μὲ μεταξωτὲς φλοῦδες, γεμάτο. Μεσάλινα (μεγάλα κομμάτια ὑφαντὰ ποὺ μεταχειρίζονται ὡς γενικὴ πετσέτα, ὥστε ὅλη ἡ οἰκογένεια νὰ τὴν πέρνῃ στὰ γόνατά της στὸ γῦρο), οἱ ἄκρες κεντημένες. Πιστιμᾶλια (μεγάλες πετσέτες σὰ μικρὰ σεντόνια γιὰ τὸ χαμάμ, χρωματιστά). Μπόγους ἀρκετοὺς (τετραγωνικὲς πετσέτες ποὺ βάζαν τὰ δοῦχα καὶ ἄλλους ἐπίτηδες γιὰ τὸ χαμάμ). Σκεπάσματα γιὰ τὰ πινακωτήρια (ξύλινες θήκες γιὰ ψωμί). Σκεπάσματα γιὰ τοὺς σοφάδες. Ἐνα τριπόδι (τραπέζι μὲ τρία πόδια). Σκαμνιά τετράγωνα (κάθε κορίτσι τὰ ἔπερνε γιὰ προῖκα). Ἐπάνω δὲ στὸ σπίτι βάζαν ἓνα τετράγωνο μεταξωτὸ σκεπάσμα καὶ τοποθετοῦσαν τὰ γλυκὰ τὰ στραγάλια, οὐζο, σιρόπια καὶ ἓνα πιάτο ζάχαρι μὲ κουταλάκι, ὁ καθένας δὲ ἔπερνε. Χαμηλὰ στογγυλὰ τραπέζια ποὺ κάναν τοὺς γιουφκάδες (χυλόπητες), πλαστήρια βέργες πρὸς πλάθαν (ἢ κάναν τὸν τραχανὰ ἢ τὸ κουσκούσι), ἀσπρόρουχα, τσεβρέδες μὲ περίφημα κεντήματα χρυσᾶ καὶ ὅτι ἄλλο χρειαζόταν γιὰ ἓνα σπιτικό, χαλιά, ἀσημένια ζάρφια γιὰ τὸν καφέ, πιατάκια κτλ.

Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ πῆγαιναν στοῦ γαμπροῦ· ὅταν δὲ φθάναν στὸ σπίτι ὁ κουμπάρος στεκόταν στὴν πόρτα καὶ ἔπερνε τὰ πράγματα στὸ καθένα δὲ ἔδινε ἓνα νόμισμα ἢ πολλὰ ἀναλόγως, ἐὰν ἦταν μεγάλο τὸ εἶδος ποὺ μετέφερε ἢ μικρό. Ἀποῦ δὲ τελείωναν εἶχε ἔτοιμα ὁ γαμπρὸς τρία σινιά, τὰ δῶρα τῆς νύφης· γιὰ τὸ γάμο· τὰ πέρναν τὰ παλληκάρια καὶ τῆς τὰ πῆγαιναν. Στὸ πρῶτο ἡ γοῦνα, τὴν λέγαν *μηλόγουνα* ἢ *σαμονρόγουνα* (σαμούρ), γιατί γύρω-γύρω στὸ λαιμὸ καὶ ἀπὸ κάτω ἕως ἐπάνω εἶχε μῆλο ἢ σαμούρ· ἀπὸ μέσα εἶχε πρόστυχη γοῦνα, ἀπέξω ἀτλάζι μαῦρο ἢ τσόχα μπλε κεντημένη στὰ μανίκια ἢ ἐπάνω μὲ χρυσό. Μέσα δὲ καὶ τὸ πάτημα τῆς νύφης ἓνα φουστάνι μεταξωτό· λεγόταν ἔτσι γιατί ἡ νύφη ὅταν ἔβγαине ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ βάζαν στὸ κατόφλι νὰ τὸ πατίσῃ. Τὰ παπούτσια τῆς κάλτσες καὶ τὴν ζώνη τὴν χρυσῇ ποὺ θὰ φοροῦσε, μὲ ταμπακέρα ἀσημένια ἢ μαλαματένια γεμάτη χρυσᾶ ἢ ἀσημένια νομίσματα, ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες κεντημένες μὲ χρυσὴ κλωστή. Στὸ δεύτερο τὰ δῶρα γιὰ

τὸν πεθερό, πεθερά, συγγενεῖς, φουστάνι σαλβάρι, πουκαμίσα στὰ κορίτσια φουστάνια, ἓνα φουστάνι γιὰ τὴν μαστόρισα, μαντήλια γιὰ τὰ παλληκάρια. Στὸ τρίτο ἓνα ταβλᾶ (ταψί) χαλβὰ ἄσπρο καρδένιο· ἐπάνω σχηματίζαν κουκλίτσες, ξυλοπάπουτσα (τακούργια) λουλούδια. Τὸν χαλβᾶ τὸν σκεπάζαν μὲ χαρτί ψιλό, ἐπάνω δὲ κόκκινη φλούδα γύρω χρυσά.

Στὸ τέλος δὲ ἐρχόταν ἓνα παλληκάρι καὶ κρατοῦσε στὰ χέρια ἓνα καθρέπτη γιὰ δῶρο τῆς νύφης. Ἀφοῦ τὰ φέρναν μέσα στὰ ἴδια τὰ σινιά, ἡ νύφη ἔβαλε τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ. Δύο ἢ περισσότερα πουκάμισα μεταξωτά, ἓνα σῶβρακο, δύο ζευγάρια κάλτσες, ἓνα κορδόνι πλεκτὸ μὲ χάνδρες ἢ μπιρσίμι γιὰ τὸ χέρι, μία βρακοζώνη (ζουνάρι) μεταξωτὴ μὲ χρυσὸ δουλεμένη, ἓνα πουκάμισο πένινο ὕφαντὸ στὸ σπίτι, μιὰ σακούλα χρυσὴ πλεγμένη στὸ χέρι, ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες κεντημένες ἢ μὲ μετάξια ἢ χρυσὴ κλωστή ἢ μαλλιὰ καὶ στὰ πεθερικά πουκάμισα, τσεβρόδες καὶ μαντήλια μεταξωτά. Αὐτὰ δὲ ὅλα τὰ ξαναπήγαιναν στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι. Τὴν Κυριακὴ ὅλα τὰ κορίτσια μετὰ τὴν ἐκκλησία, μαζευόταν στὸ σπίτι τῆς νύφης γιὰ νὰ τὴν ντύσουν, τὴν κάθιζαν, ἀφοῦ δὲ τὴν εἰσέταζαν τῆς οἴχταν ἓνα πέπλο κόκκινο κεντημένον μὲ χρυσά, ποὺ τὸ λέγαν χατζῆ-ἀλοῦ. Θὰ τὴν φέρναν τότε καὶ θὰ τὴν πηγαίναν στὸ πλαῖνὸ δωμάτιο ὅπου τὴν κάθιζαν σὲ μιὰ καρέκλα. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ντυσίματος ὑπῆρχαν τέσσερα παιδιά δυὸ ἀγόρια καὶ δυὸ κορίτσια, μὲ τέσσερα κερὰ ἀναμμένα, καθόντουσαν γύρω στὴν νύφη σὲ σχῆμα τετράγωνο, συγχρόνως δὲ τραγουδοῦσαν.

Τὰ κορίτσια :

Βάλτε καρέκλα ἐκλεκτὴ νὰ κάτση ἡ νυφούλα
νὰ τὴν στολίσουν οἱ ὁμορφες ὥσάν βασιλοπούλα
Ἡ νύφη μας εἶναι ὁμορφη σὰν Παναγιὰ γραμμένη
σὰν φραγκοπούλα στὸν χαρτί εἶναι ζωγραφισμένη.

Στὸ τέλος φέρναν μιὰ πῆττα ἐπίτηδες ζυμωμένη καὶ τὴν βάζαν στὸ κεφάλι τῆς νύφης ὅπου τὴν κόβαν. Αὐτὴ τὴν πῆττα τὴ ζυμώνανε τὴν Πέμπτη τὸ πρωῒ, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια λέγαν, δὲ ὅτι κάναν τὰ προζύμια τῆς νύφης.

Μέσα βάζαν πολλοὺς παραδες ἢ γρόσια. Κατὰ τὸ κόψιμο (στὸ κεφάλι τῆς νύφης), πρῶτα φέρναν τὰ κορίτσια, τὸ ἄλλο τὸ βάζαν μέσα σένα πανέρι καὶ τὸ μοίραζαν στοὺς καλεσμένους. Μετὰ κάθιζαν στὰ γόνατα τῆς νύφης ἓνα μικρὸ ἀγοράκι, ὥστε τὸ πρῶτο παιδί νὰ γίνῃ ἀρσενικό, ἔπειτα ἐρχόταν ὁ ἀδελφὸς τῆς νύφης νὰ τῆς βάλῃ τὰ παπούτσια (ἐὰν δὲν εἶχε ἀδελφὸ ὁ θεῖος). Αὐτὰ εἶχαν μέσα ὀύζι καὶ νομίσματα χρυσά, ἡ νύφη ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὰ φορῇ ἔτσι. Μετὰ τὴν μεταφορὰν στὸ ἄλλο δωμάτιο, ὅπου θαρχότον ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρό.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ θὰ πῆγαινε ὁ μπαρμπέρης¹⁾ μὲ τὴν λεκάνη του καὶ τὰ ξυράφια, ψαλλίδια, γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν γαμπρό, ἐκεῖ μαζεύονταν ὅλα τὰ παλληκάρια. Ἀφοῦ ξυριζόταν, ἔρχινε ὁ γαμπρὸς μὴ λίρα στὴν λεκάνη καὶ ἄλλα νομίσματα οἱ συγγενεῖς, αὐτὰ τὰ ἔπερνε ὁ μπαρμπέρης. Μετὰ θὰ πῆγαινε νὰ πλυθῇ, ἔπειτα δὲ νὰ ντυθῇ. Κρατοῦσαν δὲ καὶ ἐδῶ τέσσερα κεριά ἀναμμένα, κόβαν καὶ σαντουνοῦ τὸ κεφάλι τὴν πῆττα, τὴν μοιραζόταν δὲ τὰ παλληκάρια.

Ὅταν αὐτὰ τελείωναν καὶ ὁ γαμπρὸς ἦταν ἕτοιμος μαζὺ μὲ τὰ παλληκάρια καὶ τὰ παιχνίδια ἔμπρὸς (βιολιά), πηγαῖναν νὰ πάρουν τὸν κουμπάρο ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στῆς νύφης. Μόλις φθάναν στὸ σπίτι τῆς νύφης, κλείνανε τὴν πόρτα τῆς κάμαρας ποὺ ἦταν μέσα. Τότε ὁ κουμπάρος θὰ κτυποῦσε τρεῖς φορὲς μὲ τὸ πόδι, ἀπὸ μέσα ῥωτοῦσαν ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ κτυπᾷ.—Κουμπάρος μὲ τὸν Γαμπρό, ἀνοίξετε.—Πρέπει νὰ τᾶξετε δῶρα καὶ μετὰ θ' ἀνοίξουμε.—Θὰ σᾶς δώσουμε ἓνα ἄρνι ψητό, μὲ παιχνίδια καὶ κρασί.—Ποῦ;—(Τὸ ὄνομα τῆς ἐξοχῆς θὰ ὄριζαν)—Μετὰ δίναν μὴ στὴν πόρτα, μπαῖναν μέσα, πῆγαιναν καὶ στέκονταν μπροστὰ στὴ νύφη. Ἡ νύφη φιλοῦσε πρῶτα τοῦ κουμπάρου τὸ χέρι ἔπειτα τοῦ γαμπροῦ, ἐκεῖνος τῆς πατοῦσε τὸ πόδι γιὰ νὰ εἶναι ὑποταγμένη. Ἐπειτα ὁ γαμπρὸς πῆγαινε νὰ φιλήσῃ τῆς πεθερᾶς τὸ χέρι. Δυὸ κορίτσια κατόπιν πέραν τὴ νύφη νὰ τὴν βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, πατοῦσε τὸ φουστάνι στὸ σκαλοπάτι. Στὸ κατώφλι δὲ τὴν βάζαν νὰ χαιρετήσῃ τρεῖς φορὲς, ἐκεῖ δὲ ὁ κουμπάρος ἔδινε τὸ κόκκινο μαντήλι στὴν νύφη αὐτὸς κρατοῦσε τὴν μὴ ἄκρη καὶ τὸ κατέβαζε τρεῖς φορὲς γιὰ νὰ προσκυνήσῃ ἡ νύφη, ἐνῶ τὰ κορίτσια τραγουδοῦσαν *Προσκύνα νύφη τὴν πόρτα σου κάνε καὶ τρεῖς μετάνοιες*. Ἡ νύφη δὲ, ἀπαντοῦσε τραγουδιστά: *Πηγαίνω μάννα μου κι' ἔχει γιὰ, ἀφίνω γιὰ στὴ μάννα μου καὶ γιὰ εἰς τὸν μπαμπά μου, ἀφίνω γιὰ στὰ ἀδελφία μου, ἀφίνω γιὰ στὴ γειτονιά καὶ στὴς γειτονικοὺλες*. Ἄλλου *θε ἔχω γεννηθῇ κι' ἄλλου θε θὰ γεράσω*. Ἀφοῦ τελείωναν μπροστὰ τὰ βιολιά, ἔπειτα ἡ νύφη ποὺ τὴν κρατοῦσαν τὰ κορίτσια, πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία. Στὸ δρόμο δὲν ἔπρεπε νὰ κυττάζῃ καθόλου. Τὰ μάτια νὰ εἶναι κατεβασμένα, γιὰτι ἄλλοιῶς θὰ τὴν λέγαν *ξεσκαπιστήρα*. Ἐπειτα ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρό καὶ μετὰ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ καλεσμένοι. Ὅλες οἱ γυναῖκες φοροῦσαν δυὸ *τσιλέδες* (πολλὰ μαζὶ) ἀπὸ τέλια ἔως κάτω καὶ *σιματάδες* ποὺ κάναν φοβερὸ κρότο (κάτι φύλλα χρυσὰ σὰν φλουρί ποὺ ὅταν περπατοῦσαν καὶ φουσοῦσε κάναν κρότο). Αὐτὰ τὰ φοροῦσαν στὸ κεφάλι. Ἔτσι πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία ὅπου γινόνταν ἡ τελετὴ, ὅταν ἄρχιζε, ἔπρεπε γύρω στὸ ζευγάρι νὰ εἶναι πολὺ συγ-

1) Λ. Τ. Κουρέυς.

γενεῖς γιατί τὴν ὥρα πού τοὺς στεφάνωνε καὶ τοὺς χώριζε μὲ τὸ Εὐαγγέλιο λέγαν πῶς ὅσοι θέλαν νὰ βλάψουν τὸ ἀνθρώπου πλησιάζαν καὶ πάντως λέγαν. Τοὺς δένουμε καὶ θέλουμε νὰ πεθάνουν· γι' αὐτὸ ὅταν ντύναν τὸν γαμπρὸ τοῦ δίναν καὶ ἔδενε ἓνα κόμπο, ἔλεγε δέ, μόνος μου δένουμαι, μόνος μου θὰ λυθῶ. Ὅταν δὲ τελείωνε πήγαιναν ὅλοι μαζί στὸ σπῖτι τοῦ γαμπροῦ. Ἡ πεθερὰ δὲν ἔπρεπε πρώτη νὰ παρουσιασθῇ στὴν νύφη· τὸ εἶχαν γιὰ γρουσουζιά. Ἀφοῦ χαιρετοῦσαν τὸν πεθερὸ καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχίζαν τὸν χορὸ. Ὅταν δὲν χόρευαν οἱ γυναῖκες βάζαν τὰ χέρια πάντα στὰ τσεπάκια. Ὅταν ἐρχόταν ἡ ὥρα καθόταν στὸ τραπέζι καὶ τραγουθοῦσαν ὅλοι μαζί τὸ καθιερωμένο τραγοῦδι :

Τὴν Τράπεζα τὴν ἀργυρὴν
θέλω νὰ τὴν τιμήσω
μὲ μόσχους, μὲ γαρούφαλα
θέλω νὰ τὴν στολίσω,
Τριγύρω, γύρω ἄρχοντες
καὶ δώδεκα ἀποστόλοι
νὰ ζήση ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός
κι' ὅλο τὸ νυφοστόλι.
Τρία χρυσὰ γαρούφαλα μὲς' ἀσημένιο τάσι,
τ' ἀνδρόγυνο πᾶν γίνεκε νὰ ζήση νὰ γεράσῃ.
Στὸ σπῖτι πού πατήσαμε πέτρα νὰ μὴ ῥαγίσῃ
κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χρόνια πολλὰ νὰ ζήσῃ.
Νὰ ζήσουν χρόνια ἑκατὸ καὶ τέκνα ν' ἀποκτήσουν,
στὸν ἅγιό τάφο τοῦ Χριστοῦ νὰ πᾶ' νὰ προσκυνήσουν
Ἑμεῖς ἐδῶ δὲν ἤλθαμε νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε,
μόνο τοὺς ἀγαπούσαμε κι' ἤλθαμε νὰ τοὺς δοῦμε.

Μετὰ ὁ παπᾶς ἔλεγε τὴν εὐχὴ καὶ καθόταν στὸ πρῶτο τραπέζι. Ἡ νύφη, ὁ γαμπρός, τὰ πεθερικά καὶ μόνο ἀνδρόγυνα. Στὸ δεύτερο, παλληκάρια ἀπὸ τρίτο κορίτσια στὸ τέταρτο παιδιά. Μετὰ ἀφοῦ τελείωναν χορὸ ἔπειτα σπῖτια τους. Τὸ πρῶτ' ἡ πεθερὰ καὶ οἱ ἄλλες γυναῖκες θὰ πηγαῖναν νὰ δοῦν, ἐάν δὲ ἡ νύφη ἦταν ἐντάξει στέλναν δῶρα στὴν μάννα τῆς καὶ τὴν καλοῦσαν νὰ ἔλθῃ. Καὶ ὅλοι μαζί δίναν ἄλλα δῶρα τῆς νύφης πού περνοῦσε ἀπὸ τὸν καθένα μὲ ἓνα δίσκο. Μέναν καὶ τρώγαν μπουγάτσες καὶ γλυκό. Τὸ μεσημέρι ἄλλο τραπέζι. Τὸ ἀπόγευμα ἡ κουμπάρα θὰ καλοῦσε ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ τοὺς ἄνδρες νὰ τοὺς δώσῃ οὔζο, ἀφοῦ βάζαν μέσα κόκκινο χρῶμα τὸ προσφέραν μαζί μὲ κουφέτα γιὰ νὰ καταλάβῃ ὁ κόσμος τὴν παρθενιά. Ἐπειτα τὰ παλληκάρια καὶ τὰ κορίτσια πήγαιναν στὴν νύφη ἐκεῖ χόρευαν αὐτὴ, δὲ τοὺς χάριζε ἓνα μεταξωτὸ μαντήλι. Μετὰ τελείωνε. Σὲ ὁκτὼ μέρες ξαναπέρναν τὴ νύφη μὲ ὅλους τοὺς συγγενεῖς πήγαιναν στὴν ἐκκλησία. Ὁ παπᾶς δὲ μέσα σένα

μεγάλο δίσκο στὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἔβαζε τὰ ἀντίδρα, τὴν νύφη στὸ γυναικωνίτην καὶ τὸν γαμπρὸ κάτω, βάζαν δὲ νομίσματα γιὰ τὸν παπᾶ· τὸ λέγαν (τῆς νύφης ὁ παρᾶς). Ἔπειτα πῆγαιναν δῶρα στὸν κουμπάρο πουκάμισα μεταξωτά, φλοῦδες, μαντήλια. Ἡ κουμπάρα ἔδινε στὴ νύφη φλουριά, τῆς ἔκανε δὲ τὸ τραπέζι. Ἔτσι τελείωναν ὅλες οἱ τελετές. Καὶ λέγαν ὅτι ζοῦσαν ἐκεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

Διάφορα. Ἐὰν ἀποκτοῦσαν παιδί θὰ πῆγαινε ἡ μαμὴ στὴν νονά, θὰ ἔλεγε τὰ καλορίζικα γιὰ νὰ πάρῃ δῶρα (αὐτὸς ποὺ στεφάνωνε ἔπρεπε νὰ βαπτίσῃ καὶ τὰ παιδιὰ) καὶ ἔπειτα στοὺς συγγενεῖς.

Τὴν εἰδοποίηση τῇ λέγαν *Μεσντέδες*. Τὸ μεσημέρι θὰ κόβαν μιὰ πῆττα μὲ βούτυρο. Τὸ κομμάτι τῆς μητέρας τὸ κρατοῦσαν γιὰ τὸ φᾶνε ἀργότερα. Μετὰ δώριζαν στὸ παιδί διάφορα νομίσματα, μικρὰ μεταξωτά παπλωματάκια κεντημένα μὲ χρυσὸ καὶ ροῦχα. Ἐπὶ σαράντα μέρες κάθε βράδυ μαζί μὲ τὴν λεχοῦσα ἡ μητέρα τῆς καὶ ἡ πεθερὰ τῆς κλινόταν στὴν κάμαρα, κλίναν δὲ καλὰ τίς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, δὲν ἀνοίγαν δὲ παρὰ τὸ πρωῒ. Τὸ εἶχαν γιὰ γρυσουζιά καὶ ὅταν πάθαινε κάτι ἡ ἡ μητέρα ἢ τὸ παιδί ἀπὸ ξωτικά. Ὅπως καὶ κατεμπροστὰ σὲ ξένους δὲν βύζανε γιὰ τὸ κακὸ μάτι. Στῆς σαράντα γινόταν ἡ βάπτισή πάντα στὴν Ἐκκλησία. Ἡ μαμὴ ἔπαιρνε τὸ παιδί. Ἡ μάννα, ὁ μπαμπᾶς καὶ πεθερικά δὲν πηγαίναν. Ἡ κουμπάρα καὶ συγγενεῖς μόνο. Ἀπὸ τὴν τελετὴν τότε τὸ φέρναν σπίτι καὶ ἔτσι πῆγαινε ἡ μητέρα νὰ τὸ πάρῃ. Παιδιὰ ἢ παλληκάρια θὰ τρέχαν ἀπὸ πρὶν νὰ ποῦν τὸνομα γιὰ νὰ πάρουν δῶρα.

Πρόληψις. Ὅταν βύζανε καὶ ἔκανε πίξημο πρὶν σαραντήσῃ (σαυτὸ ἔφταιγε γιὰτὶ ἔφαγε τὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ ὅταν ἦταν ἔγκυος), ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά τὸ μωρὸ τὸ πῆγαινε στὴν κουζίνα, ἐκεῖ εἶχαν κάτι ξύλα ποὺ κόβαν τὸ κρέας (*κυγκατζιάκ*) καθόταν ἐπάνω καὶ τὸ βύζανε. Τότε περνοῦσε. Ἐπίσης ἐὰν στὸ ἴδιο διάστημα 40 ἡμερῶν ἔκοβε τὸ γάλα ἐντελῶς τῆς μάννας, εἶχαν ἕνα μέρος ἀγιάσματα καὶ πῆγαινε ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα ἀφοῦ πίστευαν. Ἦταν ἕνα παλιὸ Βυζαντινὸ κάστρο, ὅπου ὅπως λέγαν ἕνας Αὐτοκράτωρ μὲ τὴν γυναῖκα του, ἔτυχε νὰ τοὺς πολιορκήσουν ἐχθροί. Πρὶν πεθάνῃ ἡ βασίλισσα εἶπε· τὸ στῆθός μου νὰ μείνῃ σὲ τοῦτο τὸ μέρος ἴσως ἔλθῃ τὸ παιδί μου νὰ βιζάξῃ καὶ ὅποιες μάννας στερέψει τὸ γάλα, νὰ πέρῃ, θὰ βροῖσκῃ γιαιριά. Ἦταν μιὰ πέτρα σὰ στῆθος ἔσταζε νερό. Ἐξυναν τὴν πέτρα, πέρναν καὶ νερὸ τὰ βάζαν μαζί σένα ποτήρι ὅπου γίνεται ἄσπρο σὰ γάλα. Τὸ πίναν καὶ πίστευαν πῶς γιαιρευόταν.

Ξωτικά. Γιὰ νὰ διασκεδάζουν μαζευτόταν μόνο γυναῖκες, ἡ κάθε μιὰ ἔβαζε χρήματα, ἔπαιρναν τὰ ὄργανα, γλυκά, πολλὰ σιρόπια, εἶχαν ὀρίσει δὲ ἀπὸ πρὶν ἕνα σπίτι, ἐκεῖ διασκεδάζαν ἕως τὸ πρωῒ. Χόρευαν,

τραγουδοῦσαν. (Πολὺ παλιὰ ὅταν δὲν εἶχαν ὄργανα εἶχαν ἓνα τσαγγὲ (ντέφι), ποὺ κτυποῦσαν ὀυθμικά). Ἕνα ἀπὸ τὰ τραγούδια :

Γραμματικὸς γράφει γραφή
ἔξω στὸ φεγγαράκι
τὸ χέρι του σκανδάλησε
καὶ χύθηκε μελάνη.
Βάζει ντελάλη στὰ χωριά
ντελάλη στὰ βελαέτια
πὺς ἔχει σκάφη ἀργυρὴ
λελὲν μαλαματένια
νὰ πλίνῃ ὁ νιὸς τὰ ροῦχά του, τὰ χρυσομεταξένια
Βασιλοπούλα τᾶκουσε, ἀπὸ τὸ παραθύρι,
ἐγὼ ἔχω σκάφη ἀργυρὴ λελὲν μαλαματένια
νὰ πλύν᾽ ὁ νιὸς τὰ ροῦχά του τὰ χρυσομεταξένια.

Μετὰ λέγαν ἓνα τραγούδι γιὰ τὸν ἄντρα ποὺ γυρίζει ἀπὸ τὴν ξενη-
τιά. Τὸ λέγαν δυὸ παρέες.

α) Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὅπου βόνητ'
τώρα αὐτὴ τὴν ὥρα;
β) Ἐγὼ εἶμαι κόρη καὶ ἀνοίξε τὴν πόρτα τὴν καρένια
Κι' ἔχω δυὸ λόγια νὰ σοῦ πῶ
καὶ κεῖνα ζαχαρένια.
Θυμᾶσαι ποὺ κερθόμαστε
οἱ δυὸ στὰ παραθύρι
καὶ σμίγαμε σιγὰ-σιγὰ τὰ δυὸ μας χεῖλη.
Θυμᾶσαι τὰ ῥόδα ποὺ σούστελνα
μὲς σὲ χρυσὸ μαντήλι,
τὰ μῆλα τὰ ῥοδάκινα
τὰ τροφαντὰ κεράσια.

Τῆς λέει τὰ σημαδιακὰ τοῦ σπιτιοῦ :

Χρυσὴ κανδήλα καίγεται
στὴν μέση τοῦ ὄντ' αὐτοῦ
καὶ φέγγει καὶ στολίζεισαι
καὶ βάζεις τὰ χρυσὰ σου.
Βάζεις τὸν ἥλιο πρόσωπο
καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος
βάζεις καὶ τὸν Ἀὔγερινὸ
διαμάντι δακτυλίδι.
α) Ἀνοίχτε πόρτες διάπλατα νὰ μπῇ ὁ νοικοκύρης.

Καὶ ἀφοῦ λέγαν κάμποσα τραγούδια, ντυνόταν μασκαράδες ἢ παίζαν διάφορα παιχνίδια. Τὰ κιόσια (ἦταν δυὸ ομάδες, ἐπάνω δὲ σὲ ἓνα χαμηλὸ σκαμνί, εἶχε 24 τρίπες, 12 ἄσπρες 12 μαῦρες καὶ ἄλλα τόσα ξυλαράκια ἄλλα, τέσσερα χειρίδια, τὰ ὀνόμαζαν πέτρες, πιγκὸς καὶ κιόσια, σύμφωνα δὲ μὲ τοὺς ὅρους τοῦ παιχνιδιοῦ, πέζαν ἀπὸ κάθε ομάδα σειρὰ-σειρὰ ὅλες οἱ γυναῖκες (ὄχι πὺλ πολὲς ἀπὸ ἕξιν σὲ κάθε ομάδα). Στὸ τέλος ὅποια ομάδα κατώρθωνε νὰ πάρῃ στὴν κατοχὴ τῆς τὰ ξυλάκια (πέτρες) κέρδιζε. Ἐπειτα παίζαν τὸ τσαρακμάν. Ἐνα ξύλο ψηλὸ μὲ τρία πόδια, τὸ στήναν, εἶχε ἢ κάθε μιὰ ἀπὸ μιὰ βέργα, τὴν πετοῦσε ἐὰν τὸ ἔρριχνε κάτω κατὰ ὀρισμένο τρόπο, κέρδιζε. Καὶ ἄλλα παιχνίδια, τίς ἀμάδες κτλ. Οἱ γορηὲς πλέκαν ἢ λέγαν παραμῦθια κατὰ συντροφιάς. Αὐτὸ βαστοῦσε ὡς πὺλ νὰ ξεμερώσῃ γιὰ νὰ πάῃ ἢ κάθε μιὰ σπίτι τῆς.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ

Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ φουστάνι ἀποτελεῖτο συνήθως ἀπὸ

μεταξωτό, σατέν, στάφες, μοναφίδες, χρῶμα βυσσινί, κόκκινο γιλάζι, μύριζο (λιλά). Ἡ φοῦστα πάλιν σουρωτὴ στὴ μέση, ἦταν μακρὰ καὶ ὅσο τὸ δυνατόν πὺλ πλούσια εἰς ἐμφάνισιν. Ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα ἐσυνεχίζετο ἓνα μπουστάκι, χωρὶς μανίκια, ἐμπρὸς ἀνοιχτὸ σὲ σχῆμα μπλαστρόν καὶ ἐνωμένο μὲ τὴν φοῦστα διὰ νὰ τὴν συγκρατῇ στὴ μέση. Πάνω ἀπὸ τὸ μπουστάκι ἓνα βελουδένιο ἢ τσόχινο κοντογοῦνι, χρῶμα κόκκινο, βυσσινί ἢ μαῦρο. Μὲ φαρδιὰ μακριὰ μανίκια (γιὰ νὰ φαίνεται τὸ πουκάμισο) κεντημένο μὲ χρυσὸ τρία δάκτυλα φάρδος, γύρω-γύρω στὸ λαιμό, μανίκια, γιακά. Ἀπὸ μέσα ἓνα μεταξωτὸ ἄσπρο πουκάμισο ὕφαντὸ στὸ σπίτι, μὲ φαρδιὰ μανίκια ποὺ τελείωναν ἐργασμένα μὲ βελόνα (μὲ ἄσπρο μετάξι), τὸ τελείωμα λεγόταν τσιμπίτσια.

Ἀπὸ τὴν ἴδια ἐργασία εἶχε στὸ λαιμὸ καὶ μπροστά. Ἀπὸ μέσα ἓνα μισοφόρι χασεδένιο μὲ ταντέλα κάτω, ἔφθα-

νε δὲ ὡς ἐπάνω (ὅπως τὸ ἐξωτερικὸ φουστάνι), ἐφρόντιζαν νὰ τὸ βάλουν πολὺ κόλλα, ὥστε νὰ στέκεται καὶ τὰ τρίζῃ. Ἀντὶ δὲ παντελόνι, ἓνα σαλβάρι πού τὸ ὕφαιναν μόνες τους. Παπούτσια λουστρίνι, δετὰ, κάλτσες δὲ πλ-γμένες στὸ σπῖτι χρώματος ἄσπρου. Μιὰ ζώνη ἐπάνω ἀπὸ τὴν μεταξωτὴ φούστα ἀπὸ βελουδο κόκκινο ἢ βυσσινί, κεντημένη ὅλη μὲ χρυσό, ἐμπρὸς δὲ μιὰ ἀγγοράφα χρυσῇ. Τὴν λέγαν *πυλέκα*. (Ἡ ὀνομασία σημαίνει, κομμάτι ξύλο, φαίνεται πολὺ παλιὰ ἦταν ξύλινη). Ἡ *πυλέκα* ἦταν ἀπὸ δύο κομμάτια πάντα χρυσῇ πού σχηματίζε διάφορα σχέδια καὶ ἰδίως λουλούδια. Στὸ κεφάλι φοροῦσαν στὴν ἀρχὴ τσεμπέρια, ἀλλὰ ἀργότερα τὰ

ἄλλαξαν μὲ φλουδες, τὰ φέρναν συνήθως ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὰ μὲν τσεμπέρια ἦταν σταμπάτα, αἱ δὲ φλουδες ἀπὸ πολὺ ψιλὸ μετὰξι ὕφαντό, πού μετὰ μόνες τους κεντοῦσαν γύρω-γύρω μὲ τὴν βελόνα σχηματίζονταν διάφορα λουλουδάκια, μαργαρίτες, γαρουφαλλάκια, λουλούδια λεμονιάς, τὸ τελείωμα τὸ ὠνόμαζαν οὐγιάδες.

Τὸ δέσιμο στὸ κεφάλι γινόταν, ἀφοῦ διπλώνανε λοξὰ τὴ φλούδα, σὲ δυὸ μέρη, πέρναν εἰς δυὸ ἄκρες μάναν τὴ στροφὴ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τὸν κόμβο τὸν φέρναν ἐμπρὸς ἀριστερά, σχηματίζοντας ἓνα εἶδος τριαντάφυλλο, αὐτὸ τὸ στερέωναν μὲ τέσσαρες βελόνες μεγάλες, πού στὴν κορυφὴ τους ὑπῆρχε ἓνα φλουρι εἰς δυὸ ἄκρες πού μέναν πίσω, τὶς πᾶναν καὶ σταυρωτὰ τὶς σκάλωναν τὴν μιὰ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ

τὴν ἄλλῃ μεριὰ τοῦ κεφαλιοῦ. Τὸ γύρισμα ἀπὸ τὴς ἄκρας πρὸς τὰ ἐπάνω τὸ λέγαν παπιὰ, ὑπῆρχε δὲ ἡ ἔκφρασις, σήκωσες τὴς πάπιες. Τὴς στερεώναν δὲ μὲ καρφίτσες τοῦ ἰδίου σχήματος μὲ τὴς ἄλλες. Ἀπὸ κάτω δὲ τὰ μαλλιά (τὸ μανδῆλι τὸ φρουσιώνανε γιὰ νὰ φαίνεται πλούσιο), τὰ κάνανε δύο ἢ πρὸς πολλὰς πλεξίδες ἀναλόγως τῆς ποσότητός των. Στὰ πλάγια βάζανε ἓνα φλουρένιο λουλούδι, *φρουρολούλουδο* τὸ λέγαν, ἦταν ἐργασμένο πρῶτα ἓνα κλωνάρι μὲ μαργαριταράκια καὶ στὸ τέλος εἶχε ἓνα φλουρί. Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριὰ ψεύτικα λουλούδια καὶ διάφορες καρφίτσες μὲ μαργαριτάρια ἢ φλουριά ὥστε νὰ γεμίξῃ τὸ κεφάλι. Στὸ λαιμὸ ντυμπλέξ¹⁾, φλουριά Κωνσταντινάτα, ὥστε τὸ στῆθος νὰ σκεπάξῃτε μὲ φλουριά, εἴαν δὲν εἶχαν ἀληθινὰ δὲν βάζαν ποτὲ ψεύτικα. Στὰ χέρια δὲ βραχιόλια μὲ πολλὰς ἀλυσίδες καὶ δακτυλίδια ἀξίας ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστης. Σκουλαρίκια ἀπὸ φλουριά ἢ ἀπὸ χρυσὸ οὐ σχῆμα ἀρχῆς πού τὰ λέγαν *λογαρίδες* ἢ τὰ λεγόμενα *φυσερά* πού στὴς ἄκρας εἶχαν πολὺτιμες πέτρες. Ἐὰν εἶχαν πολλὰ φλουριά ῥάβαν γύρω-γύρω στὴν φλούδα καὶ τότε τὴν λέγαν φλουροτζέπερο.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΑΝΔΡΩΝ

Ὡς ἐξωτερικὸ ἐνδυμα φοροῦσαν ἓνα σαλβάρι ἢ μαῦρο ἢ καφέ ἢ μπλε ἀπὸ τσόχα κεντημένο μὲ γαϊτάνι *τρία δάκτυλα* φάρδος. Ἐνα πουκάμισο ἄσπρο, ἀπὸ χασὲ κολλαριστό, τὸ ῥάβανε μονάχες καὶ σχηματίζαν ἐμπρὸς ὅλο πιέττες καὶ οἱ πιέττες νὰ κάνουν σχήματα σὰ λουλούδια. Τὰ πουκάμισα αὐτὰ εἶχαν στενοὺς γιακάδες καὶ μανικέτια τὰ ὀνόμαζαν δὲ τὸ κολλάρο. Γιὰ τὸ κολλάρισμα ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τότε κόλλα παίρνανε σιτάρι τὸ ἀφίνανε στὸν ἥλιο νὰ σαπίσῃ καὶ μετὰ τὸ ζουμι ἀφοῦ καταστάλαξε καὶ στέγνων τὸ μεταχειρίζονταν (ὁ λεγόμενος νισεστές), τὸ λέγαν δὲ καὶ καταστατό. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ πουκάμισο ἓνα *τσαματάνι* *σταυματάνι* *σταυρωτό* σὰ γιλέκο χωρὶς μανίκια, ἀπὸ πάνω δὲ ἓνα εἶδος σακάκι πού λεγόταν *σαλταμάρα* μὲ μακριὰ μανίκια, ἀπὸ τσόχα. Γύρω δὲ ῥαμμένο ἕως τέσσερα δάκτυλα γαϊτάνι, *μπικιμὲ* λεγόταν ἡ ἐργασία. Χρῶμα δὲ τὸ ἴδιο μὲ τὸ σαλβάρι. Στὴ μέση ἓνα ζουνάρι, χρώματος βυσσινί, μὲ μαῦρα λουλούδια ἢ μῶβ. Ἀπὸ μέσα ἓνα πουκάμισο ὑφαντὸ πάνινο ὅπως καὶ ἓνα σαλβάρι ἄσπρο χασεδένιο ἢ πάνινο, πολὺ φαρδύ, ὥστε τὸ ἐπάνω σαλβάρι νὰ σχηματίζει πολλὰς σοῦρες. Κάλτσες μάλλινες ἄσπρες τὸν χειμῶνα καὶ βαμβακερὲς τὸ καλοκαίρι. Παπούτσια μαῦρα βιδέλο. Ἀπὸ τὸ ζουνάρι κρε-

1) Χρυσοῦν νόμισμα παλαιὸν Αὐστριακὸν ἱσοτίμον μὲ 2 λ. Τ. Χρυσά.

μόταν ἓνα ὥρολογάκι μὲ μεταξωτὸ κορδόνι καὶ μιὰ ταμπακέρα μαύρη ὅπως καὶ ἓνα κομπολόι. Στὸ κεφάλι φέσι κόκκινο μὲ μαύρη φούντα πολὺ στραβὰ φορεμένο. Ἄφου πρῶτα φρόντιζαν μὲ ἀρωματισμένο λάδι νὰ στρώσουν τὰ μαλλιά τους πολὺ καλά. Τὸ λέγαν λαδάκι καὶ ἔτσι τὸ ζητοῦσαν. Αὐτὸ τὸ κοστοῦμι συνήθως τὸ φοροῦσαν ὅταν θὰ παντρευόταν ἢ στὶς γιορτές. Τὰ παλληκάρια ἐν ὅσῳ ἦταν ἐλεύθεροι φορούσανε ἓνα πολὺ γυαλιστερὸ φαρδὺ βρακί ἀπὸ μαῦρο ὕφασμα, σιδερωμένο κατὰ ἓνα τρόπο ἐπίτηδες γιὰ νὰ γυαλίξη περισσότερο, ἓνα ζουνάρι κόκκινο, ἐπάνω ἓνα τσαματάνι βυσσινί ἢ κόκκινο, βελουδο κεντημένο μὲ μαῦρα λουλούδια ἀπὸ πιρσίμι καὶ κουμπιὰ σταυρωτὰ ποὺ εἶχανε μεγάλες κουμπότρυπες κεντημένες. Ἀπὸ πάνω ἓνα σαλταμάρο ἀπὸ γυαλιστερὴ τσόχα κεντημένο μὲ πνωμέ, αὐτὸ τὸ κεντοῦσαν εἰδικοί τεχνίτες ποὺ τοὺς λέγαν τερζήδες. Τὸ πουκάμισο κολλάρο. Κάλτσες ἄσπρες. Παπούτσια λουστρίνι. Στὸ κεφάλι φέσι κόκκινο μὲ μαύρη φούντα πολὺ-πολὺ στραβὰ φορεμένο (ὅσο στραβὰ ἦταν αὐτὸ ἔλεγε πῶς ἦταν ἐλεύθερος). Ρωλόι με ἄλυσίδα ποὺ τὴν περνοῦσαν στὸ λαιμό. Στὸ χέρι δὲ ἄσπρο καὶ γαλάζιο κορδόνι, περασμένο μὲ χάνδρες καὶ πλεγμένες, στὸ ἴδιο χρῶμα ἄσπρες καὶ γαλάζιες πολὺ ψιλές καὶ στὴν ἄκρη φουντίτσες. Τὰ κρατοῦσαν δὲ γιὰ λούσο, μανδήλι μεταξωτὸ ποὺ καμμιὰ φορὰ τὸ περνοῦσαν στὸ λαιμό ὅταν χόρευαν γιὰ νὰ μὴ λερωθῇ τὸ πουκάμισο κολλάρο. Τῆς καθημερινῆς χρήσεως ἡ φορεσιὰ ἦταν ἀπὸ πανί, στὸ ἴδιο σχέδιο σὲ χρῶμα μαῦρο ἢ μπλέ, τὰ πανιά ὕφασμένα στὰ ἐργαλεῖα καὶ βαμμένα στὸν μπογιατζή. Τὰ παιδιὰ ἐὰν ἦταν ἀγόρια, χρωματιστὰ σαλβαράκια τσόχινά ρόζ, γαλάζια, μπλέ μὲ ἄσπρες βρακοζώνες κεντημένες (βρακοζώνες λέγαν κάτι ἴσως μεγάλες λουρίδες φαριδιές κεντημένες στὸ χέρι, στὶς δύο ἄκρες) καὶ σιδερωμένες μὲ κόλλα ποὺ σχηματίζε πίσω ἓνα φιόγκο.

Ἐπάνω, ἓνα πουκάμισο ἄσπρο, ἀπὸ μέσα ἄλλο πουκάμισο χοντρὸ χασεδένιο ἢ πᾶνινο ὅπως καὶ ἐσωτερικὸ σαλβαράκι. Παπουτσάκια χρωματιστὰ κόκκινα ἢ γαλάζια. Στὸ κεφαλάκι φεσάκι. Τὰ κοριτσάκια, ἓνα φορεματάκι ὕφαντὸ στὴ μέση σοῦρα μὲ μποῦτο ἐπάνω καὶ μιὰ ποδίτσα χρωματιστή. Παπούτσια χρωματιστά. Τὰ μαλλιά τους δὲ τὰ πλέκαν πολλές-πολλές πλεξίδες μὲ ἓνα λουλουδάκι στὸ πλάι. Τὶς καθημερινές οἱ γυναῖκες γιὰ δουλιές σπιτιῶν φορεσιὰ ἀπὸ πανιά στὸ ἴδιο σχέδιο, γαλάζια, βυσσινιά, μπλέ.

ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ ΚΟΜΟΤΙΝΗΣ

Στὴν Γκιουμουρτζίνα, ἐπειδὴ ὁ τόπος ἔβγαζε μετάξι, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πλουτοῦσαν γιὰ νὰ ζήσουν, ἦταν ἡ συνήθεια ὅταν μιὰ φαμίλια εἶχε κορίτσια κάθε χρόνο γιὰ καθένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ πιάνουν μεταξοπούλια ἢ πουλιά ὅπως τὰ λέγαν. Ἀπὸ αὐτὰ τὴν μὲν μεγαλύτερη μερίδα ἀπὸ τὰ κουκούλια τὴν πλουτοῦσαν, τὰ χρήματα δὲ τὰ ἀφήναν γιὰ τὴν προίκα, τὴν μικρότερη τὴν κρατοῦσαν γιὰ νὰ τὸ κλώσουν μόνες τὸν καὶ νὰ τὸ ὑφάνουν. Ὅπως δὲ φημιζόνταν γιὰ τὴν ἐργατικότητά τους καὶ ἦταν σπουδαῖες νοικοκυρὲς κατ'ὀρθοναν νὰ ἐτοιμάζουν περιφῆμα μεταξωτὰ γιὰ τὸ σπιτικό τους, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ ποῖα ἀραχνοῦφानτα, τὰ γνωστὰ *μιρουτζούκια* καὶ φθάνοντας στὰ ποῖα βασιὰ.

Ὑφαιναν καὶ τὸ νῆμα γιὰ τὰ πάννινα, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἦταν μεταξωτὰ, μετὰ δὲ τὰ κεντοῦσαν ὑπῆρχε τὸ ἔθιμον κάθε κοριτσάκι τὸ πρῶτο ἐργόχειρό ποὺ ἔκαμε πῆγαινε νὰ τὸ ρίξῃ στὸ ποτάμι. Ἔτσι ὑφαίνοντας, κεντώντας καὶ ῥάβροντας κάτω ἀπὸ τὴν ὁδηγία τῆς μάνας ἢ τῆς μαστόρισας (ἔτσι λέγονταν οἱ ἰδικὲς κεντίστρες) κάθε κορίτσι ποὺ ἔφθανε σὲ ἡλικία, εἶχε ἐτοιμὴ τὴν προίκα σὲ ῥοῦχα τοῦ σπιτιοῦ καὶ σὲ φορέματα. Τότε ἀρχίζε νὰ πᾶν στοὺς χορούς. Ἐκεῖ δὲ γενόταν τὰ προξένια. Τὸ προξενεῖο συνήθως τὸ ἔκανε ἡ γυναῖκα προξενήτρα ἢ ὁ παπᾶς. Αὐτοὶ θὰ πῆγαιναν νὰ βροῦν τοὺς γονεῖς, θὰ τάζαν καὶ ἐὰν ἐρχόταν σὲ συνενόηση τὴν Κυριακὴ γινόταν ὁ ἀρραβῶνας.

Ἀρραβῶνες. Τὴν Κυριακὴ τὸ ἀπόγευμα ἐρχόταν οἱ καλεσμένοι, οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ φέροναν τὰ δῶρα τῆς νύφης. Πρῶτα ἓνας δίσκος μὲ κουφέτα, ἐπάνω δὲ μαντήλια μεταξωτὰ γιὰ τὰ πεθερικά, ἓνας ἄλλος ταβλᾶς (δίσκος) μὲ τσεμπέρια καὶ φλοῦδες καὶ σένα μαντήλι μεταξωτὸ σκαλωμένα μαλαματικά (κοσμήματα) καὶ φλουριά δεμένα μὲ κορδέλες γιὰ τὴ νύφη. Ἐπειτα ἓνα σινὶ (ταψί) μὲ χαλβὰ γιὰ νὰ πάη γλυκιὰ ἢ ζωῆ καὶ δυὸ πῆτες μεγάλες ἀπὸ ζάχαρι κόκκινη, ζαχαρόπητες τῆς λέγαν, μέσα σὲ τοῦλι ἄσπρο καὶ ἄσπρες κορδέλες. Αὐτὲς δὲν τῆς τρώγαν ἦταν γιὰ τὸν γαμπρὸ καὶ τὴν νύφη τῆς φυλάγαν γιὰ τὴν βραδυὰ τοῦ γάμου. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης ἦταν ἀπὸ πρίν. Ἀφοῦ ὅλοι μαζενόταν θὰ ἔπερνε ὁ παπᾶς νὰ εὐλογήσῃ τὰ δῶρα πρίν τὰ δώσῃ στὴν νύφη, θὰ τοὺς ἔνωνε τὰ χέρια καὶ ἅμα τοὺς περνοῦσε τὰ δακτυλίδια ἢ νύφη θὰ φύλαγε τὸ χέρι τοῦ γαμπροῦ, ἐκεῖνος

Αναλ. 16
216 λιν.
"Θρακικὰ" 140
1. 27/1940
p 321-332

δὲ τῶν πεθερικῶν. Ἐπειτα ἓνα κορίτσι, ἀδελφὴ συνήθως, τὸν ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ φιλήσῃ ὅλων τῶν γέρων καὶ παντρεμένων τὸ χέρι. Τὰ παλληκάρια καὶ κορίτσια ἀπλὸ μόνο χαιρετισμό. Ἐπειτα τρατάραν γλυκίσματα, κουφέτα καὶ φεύγαν. Τὸ βράδυ ὁ γαμπρὸς καὶ τὰ παλληκάρια στὸ σπίτι του θὰ χορεύαν χωρὶς τὴ νύφη. Ὑστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέρες ὁ γαμπρὸς μὲ τοὺς συγγενεῖς θὰ ξαναπήγαινε στὴς νύφης, τὰ δὲ πεθερικά δίδαν πάλι δῶρα, μέναν λίγο, πρόσφεραν ποτὰ καὶ φεύγαν. Ὁ γαμπρὸς σαυτὸ τὸ μεταξὺ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ δῇ τὴν νύφη. Τὴν ἄλλη Κυριακὴ πάλι ἡ νύφη μὲ τοὺς δικούς της πήγαινε στοῦ γαμπροῦ καὶ γινόταν τὰ ἴδια. Ὡς πού νὰ γίνῃ ὁ γάμος, ὁ γαμπρὸς πήγαινε κάθε Κυριακὴ νὰ δῇ τὴν νύφη, πάντα συντροφευμένος ἀπὸ συγγενεῖς.

Χαρά. Ὅταν θὰ γινόταν ὁ γάμος, ἡ ἡμέρα τῆς στέψεως ἦταν Κυριακὴ, αἱ προετοιμασίαι ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν Πέμπτην ποὺ ἀπλώναν τὰ προικιά γιὰ νὰ ἔρθουν νὰ τὰ δοῦν. Τὴν Παρασκευὴ τὸ πρῶτὸ θὰ πήγαιναν τὴν νύφη μὲ συνοδεία στὸ λουτρό (χαμάμι), ἔμπρὸς τῶν βιολιὰ ποὺ τὴν συνοδεύανε ὡς τὴν ἄκρη τῆς συνοικίας καὶ τὰ κορίτσια καὶ αἱ φίλες καὶ αἱ γυναῖκες ποὺ πήγαιναν μαζὺ μὲ τὴν νύφη γιὰ τὸ λούσιμο. Στὸ γυρισμὸ πάλι τὴν προῦπαντοῦσαν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Τὴν Πέμπτη τὸ βράδυ ὅμως ὅλες αὐτὲς ποὺ θὰ πήγαιναν μαζὺ μὲ τὴν νύφη στὸ λουτρό, μαζεύονταν καὶ χορεύαν ἕως τὰ μεσάνυχτα, τὸν τελευταῖο δὲ χορὸ, πρὶν κοιμηθοῦν τὸν λέγαν τῆς κινᾶς, βάζαν μέσα σένα τάσι ἢ σὲ μιὰ βαθειὰ κούπα μιὰ ὀκτὰ κινᾶ καὶ τρία κερὰ στερέωναν ἀναμμένα, ἡ νύφη θὰ ἔσεργε τὸ χορὸ, μετὰ τὸ πρῶτο γῦρό τὴν διαδεχόταν ἡ ἀδελφὴ καὶ μετὰ ὅλα τὰ κορίτσια, κατὰ σειρὰ συγγενείας, ἔπειτα δὲ αἱ γυναῖκες. Τὸν χορὸ συνώδευε ἓνα εἰδικὸ τραγοῦδι τὸ ἐξῆς:

Βάλτε κινᾶ στὰ νύχια της
καὶ μύσχο στὰ μαλλιά της
(Νὰ γίνῃ ἡ νύφη ὡμορφῇ)
Βάλτε χόγλο στὰ φρύδια της
κι' ἐλῆτ' στὸ μάγουλό της.

Σιγανά, σιγανά βρέχει
βροχὴ σιγανά, ψιχαλίζει,
ὡς ποὺ νὰρθῇ τὸ πουλὶ
νὰ πῇ κρυφὸ στ' αὐτί.

Σὰν παναγιὰ γραμμένη
σὰν νυφοπούλα στὸ χαρτί
ἦταν ζωγραφισμένη.

Μετὰ χορεύανε καὶ οἱ ἄνδρες καὶ ὅταν τελείωνε ὁ χορὸς θὰ φεύγανε ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κορίτσια ποὺ μέναν νὰ κοιμηθοῦν μὲ τὴν νύφη. Πρὶν πλαγιάσουν βάζαν ὅλες κινᾶ στὰ νύχια γιὰ τὸ λουτρό. Τὴν Παρασκευὴ βράδυ μαζεύονταν τὰ ἀνδρόγυνα, κανένα δὲ κορίτσι, τρώγανε, πίνανε καὶ χορεύανε ἕως τὸ πρῶτ. Τὸ Σάββατο ἐτοιμάζονταν γιὰ τὸ γάμο, καθάριζαν

τὸ σπίτι, ψῆγαν τὰ φαγητά, γλυκά. Μετὰ θὰ ἔφθανε ὁ κουμπάρος νὰ πάρῃ μὲ τὰ παλληκάρια τὴν προῖκα. Τὸ σεντούκι ἀπὸ καρυδιά, ποὺ ἦταν ἄδειο γιατί ὅλα τὰ κρατοῦσαν στὰ χέρια. Δύο ἢ παραπάνω στρώματα, δύο παπλώματα, μαξιλάρια, ὑφαντὲς καὶ πλεκτὲς κουβέρτες. Σεντόνια, κρεβατόγυροι, μαξιλαροθήκες ἀπὸ μεταξωτὸ *μπιρουντσούκι*, ὅσα περισσότερα πουνάμισα μεταξωτὰ γυναικεῖα, ἀνδρικὰ μέσα σὲ σινιά (ταψιά), φορέματα, δηλ. φουστάνια ἔξωτερικά, σεντόνια πάνινα, μπακιρικὰ ποὺ τὰ κρατοῦσαν μικρὰ παιδιὰ, σκεπάσματα ὑφαντὰ καὶ κεντητὰ στὸν ἐργαλειὸ ἢ στὸ χέρι. Βρακοζῶνες ἀνδρικὲς (ζουνάρια) γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ κεντημένες. Σκεπάσματα (γιὰ τὰ σινιά) κεντημένα μὲ βελονιὲς ὀρίζα, διπλόρριζα, σμυρναίικες, πολιτικὲς κτλ. Συνήθως ἓνα σινὶ ὀλόχρυσο, μὲ μεταξωτὲς φλοῦδες, γεμάτο. Μεσάλινα (μεγάλα κομμάτια ὑφαντὰ ποὺ μεταχειρίζονται ὡς γενικὴ πετσέτα, ὥστε ὅλη ἡ οἰκογένεια νὰ τὴν πέρνῃ στὰ γόνατά της στὸ γῦρο), οἱ ἄκρες κεντημένες. Πιστιμάλλια (μεγάλες πετσέτες σὰ μικρὰ σεντόνια γιὰ τὸ χαμάμ, χρωματιστά). Μπόγους ἀρκετοὺς (τετραγωνικὲς πετσέτες ποὺ βάζαν τὰ ροῦχα καὶ ἄλλους ἐπίτηδες γιὰ τὸ χαμάμ). Σκεπάσματα γιὰ τὰ πινακωτήρια (ξύλινες θήκες γιὰ ψωμί). Σκεπάσματα γιὰ τοὺς σοφάδες. Ἐνὰ τριπόδι (τραπέζι μὲ τρία πόδια). Σκαμνιά τετράγωνα (κάθε κορίτσι τὰ ἔπερνε γιὰ προῖκα). Ἐπάνω δὲ στὸ σπίτι βάζαν ἓνα τετράγωνο μεταξωτὸ σκεπάσμα καὶ τοποθετοῦσαν τὰ γλυκὰ τὰ στραγάλια, οὔζο, σιρόπια καὶ ἓνα πιάτο ζάχαρι μὲ κουταλάκι, ὁ καθένας δὲ ἔπερνε. Χαμηλὰ στρογγυλὰ τραπέζια ποὺ κάναν τοὺς γιουφκάδες (χυλόπητες), πλαστήρια βέργες ποὺ πλάθαν (ἢ κάναν τὸν τραχανά ἢ τὸ κουσκούσι), ἀσπρόρουχα, ~~τσεβρέδες~~ μὲ περίφημα κεντήματα χρυσᾶ καὶ ὅτι ἄλλο χρειαζόταν γιὰ ἓνα σπιτικό, χαλιά, ἀσημένια ζάρφια γιὰ τὸν καφέ, πιατάκια κτλ.

Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ πηγαιναν στοῦ γαμπροῦ· ὅταν δὲ φθάναν στὸ σπίτι ὁ κουμπάρος στεκόταν στὴν πόρτα καὶ ἔπερνε τὰ πράγματα στὸ καθένα δὲ ἔδινε ἓνα νόμισμα ἢ πολλὰ ἀναλόγως, εἰς ἢ ἦταν μεγάλο τὸ εἶδος ποὺ μετέφερε ἢ μικρό. Ἀφοῦ δὲ τελείωναν εἶχε ἔτοιμα ὁ γαμπρὸς τρία σινιά, τὰ δῶρα τῆς νύφης· γιὰ τὸ γάμο· τὰ πέρναν τὰ παλληκάρια καὶ τῆς τὰ πηγαιναν. Στὸ πρῶτο ἢ γοῦνα, τὴν λέγαν *μηλόγουνα* ἢ *σαμουρόγουνα* (σαμούρ), γιατί γύρω-γύρω στὸ λαιμὸ καὶ ἀπὸ κάτω ἕως ἐπάνω εἶχε μῆλο ἢ σαμούρ· ἀπὸ μέσα εἶχε πρόστυχη γοῦνα, ἀπέξω ἀτλάζι μαῦρο ἢ τσόχα μπλε κεντημένη στὰ μανίκια ἢ ἐπάνω μὲ χρυσό. Μέσα δὲ καὶ τὸ *πάτημα* τῆς νύφης ἓνα φουστάνι μεταξωτό· λεγόταν ἔτσι γιατί ἡ νύφη ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ βάζαν στὸ κατόφλι νὰ τὸ πατίσῃ. Τὰ παπούτσια τῆς κάλτσες καὶ τὴν ζώνη τὴν χρυσοῦ ποὺ θὰ φοροῦσε, μὲ ταμπακέρα ἀσημένια ἢ μαλαματένια γεμάτη χρυσᾶ ἢ ἀσημένια νομίσματα, ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες κεντημένες μὲ χρυσοῦ κλωστή. Στὸ δεύτερο τὰ δῶρα γιὰ

τὸν πεθερό, πεθερά, συγγενεῖς, φουστάνι σαλβάρι, πουκαμίσσα στὰ κορίτσια φουστάνια, ἓνα φουστάνι γιὰ τὴν μαστόρισα, μαντήλια γιὰ τὰ παλληκάρια. Στὸ τρίτο ἓνα ταβλᾶ (ταψί) χαλβὰ ἄσπρο καρυνθένιο· ἐπάνω σχηματίζουν κουκλίτσες, ξυλοπάπουτσα (τακούργια) λουλούδια. Τὸν χαλβᾶ τὸν σκεπάζαν μὲ χαρτί ψιλό, ἐπάνω δὲ κόκκινη φλούδα γύρω χρυσά.

Στὸ τέλος δὲ ἐρχόταν ἓνα παλληκάρι καὶ κρατοῦσε στὰ χέρια ἓνα καθρέπτη γιὰ δῶρο τῆς νύφης. Ἀφοῦ τὰ φέρναν μέσα στὰ ἴδια τὰ σινιά, ἡ νύφη ἔβαλε τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ. Δύο ἢ περισσότερα πουκάμισα μεταξωτά, ἓνα σώβρακο, δύο ζευγάρια κάλτσες, ἓνα κορδόνι πλεκτό μὲ χάνδρες ἢ μπιρσίμι γιὰ τὸ χέρι, μία βρακοζώνη (ζουνάρι) μεταξωτὴ μὲ χρυσὸ δουλεμένη, ἓνα πουκάμισο πάνινο ὕφαντὸ στὸ σπίτι, μιὰ σακούλα χρυσὴ πλεγμένη στὸ χέρι, ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες κεντημένες ἢ μὲ μετάξια ἢ χρυσὴ κλωστή ἢ μαλλιὰ καὶ στὰ πεθερικά πουκάμισα, τσεβρέδες καὶ μαντήλια μεταξωτά. Αὐτὰ δὲ ὅλα τὰ ξαναπήγαιναν στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι. Τὴν Κυριακὴ ὅλα τὰ κορίτσια μετὰ τὴν ἐκκλησία, μαζεύοταν στὸ σπίτι τῆς νύφης γιὰ νὰ τὴν ντύσουν, τὴν κάθισαν, ἀφοῦ δὲ τὴν ἐτοίμαζαν τῆς ὄχναν ἓνα πέπλο κόκκινο κεντημένο μὲ χρυσᾶ, ποὺ τὸ λέγαν χατζῆ-ἄλοῦ. Θὰ τὴν πέρναν τότε καὶ θὰ τὴν πηγαίνουν στὸ πλαϊνὸ δωμάτιο ὅπου τὴν κάθισαν σὲ μιὰ καρέκλα. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ντυσίματος ὑπῆρχαν τέσσερα παιδιὰ δυὸ ἀγόρια καὶ δυὸ κορίτσια, μὲ τέσσερα κερὰ ἀναμμένα, καθόντουσαν γύρω στὴν νύφη σὲ σχῆμα τετράγωνο, συγχρόνως δὲ τραγουδοῦσαν.

Τὰ κορίτσια :

Βάλτε καρέκλα ἐκλεκτὴ νὰ κάτση ἡ νυφούλα
νὰ τὴν στολίσουν οἱ ὡμορφες ὥσάν βασιλοπούλα
Ἡ νύφη μας εἶναι ὡμορφὴ σὰν Παναγιὰ γραμμένη
σὰν φραγκοπούλα στὸν χαρτί εἶναι ζωγραφισμένη.

Στὸ τέλος φέρναν μιὰ πῆττα ἐπίτηδες ζυμωμένη καὶ τὴν βάζαν στὸ κεφάλι τῆς νύφης ὅπου τὴν κόβαν. Αὕτῃ τὴν πῆττα τὴ ζυμώνανε τὴν Πέμπτη τὸ πρωτὶ, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια λέγαν, δὲ ὅτι κáναν τὰ προζύμια τῆς νύφης.

Μέσα βάζαν πολλοὺς παραδες ἢ γρόσια. Κατὰ τὸ κόσμιμο (στὸ κεφάλι τῆς νύφης), πρῶτα πέρναν τὰ κορίτσια, τὸ ἄλλο τὸ βάζαν μέσα σένα πανέρι καὶ τὸ μοίραζαν στοὺς καλεσμένους. Μετὰ κάθισαν στὰ γόνατα τῆς νύφης ἓνα μικρὸ ἀγοράκι, ὥστε τὸ πρῶτο παιδί νὰ γίνῃ ἀρσενικό, ἔπειτα ἐρχόταν ὁ ἀδελφὸς τῆς νύφης νὰ τῆς βάλῃ τὰ παπούτσια (ἐὰν δὲν εἶχε ἀδελφὸ ὁ θεῖος). Αὐτὰ εἶχαν μέσα ῥύζι καὶ νομίσματα χρυσᾶ, ἡ νύφη ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὰ φορῇ ἔτσι. Μετὰ τὴν μεταφορὰν στὸ ἄλλο δωμάτιο, ὅπου θαρχότον ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρό.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ θὰ πῆγαινε ὁ μπαρμπέρης¹⁾ μὲ τὴν λεκάνη του καὶ τὰ ξυράφια, ψαλλίδια, γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν γαμπρό, ἐκεῖ μαζεύνονταν ὅλα τὰ παλληκάρια. Ἀφοῦ ξυριζόταν, ἔρχοντο ὁ γαμπρὸς μὴ λίρα στὴν λεκάνη καὶ ἄλλα νομίσματα οἱ συγγενεῖς, αὐτὰ τὰ ἔπλεον ὁ μπαρμπέρης. Μετὰ θὰ πῆγαινε νὰ πλυθῇ, ἔπειτα δὲ νὰ ντυθῇ. Κρατοῦσαν δὲ καὶ ἑδῶ τέσσερα κερὰ ἀναμμένα, κόβαν καὶ σαντουνοῦ τὸ κεφάλι τὴν πῆττα, τὴν μοιραζόταν δὲ τὰ παλληκάρια.

Ὅταν αὐτὰ τελείωναν καὶ ὁ γαμπρὸς ἦταν ἕτοιμος μαζὺ μὲ τὰ παλληκάρια καὶ τὰ παιχνίδια ἔμπρὸς (βιολιά), πηγαῖναν νὰ πάρουν τὸν κουμπάρο ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στῆς νύφης. Μόλις φθάναν στὸ σπίτι τῆς νύφης, κλείνανε τὴν πόρτα τῆς κάμαρας ποὺ ἦταν μέσα. Τότε ὁ κουμπάρος θὰ κτυποῦσε τρεῖς φορὲς μὲ τὸ πόδι, ἀπὸ μέσα, ῥωτοῦσαν ποιοὺς εἶναι αὐτὸς ποὺ κτυπᾷ.—Κουμπάρος μὲ τὸν Γαμπρό, ἀνοίξετε.— Πρέπει νὰ τάξετε δῶρα καὶ μετὰ θ' ἀνοίξουμαι.—Θὰ δῶς δώσουμαι ἕνα ἄρνι ψητό, μὲ παιχνίδια καὶ κρασί.—Ποῦ;—(Τὸ ἄρνι τῆς ἐξοχῆς θὰ ὠρίζαν)—Μετὰ δίδαν μὴ στὴν πόρτα, μπαίναν μέσα, πῆγαιναν καὶ στέκοταν μπροστὰ στὴ νύφη. Ἡ νύφη φιλοῦσε πρῶτα τοῦ κουμπάρου τὸ χέρι ἔπειτα τοῦ γαμπροῦ, ἐκεῖνος τῆς πατοῦσε τὸ πόδι γιὰ νὰ εἶναι ὑποταγμένη. Ἐπειτα ὁ γαμπρὸς πῆγαινε νὰ φιλήσῃ τῆς πεθερᾶς τὸ χέρι. Δυὸ κορίτσια κατόπιν πέραν τὴ νύφη νὰ τὴν βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, πατοῦσε τὸ φουστάνι στὸ σκαλοπάτι. Στὸ κατώφλι δὲ τὴν βάσαν νὰ χαιρετήσῃ τρεῖς φορὲς, ἐκεῖ δὲ ὁ κουμπάρος ἔδινε τὸ κόκκινο μαντήλι στὴν νύφη· αὐτὸς κρατοῦσε τὴν μὴ ἄρχον καὶ τὸ καίεβαζε τρεῖς φορὲς γιὰ νὰ προσκυνήσῃ ἡ νύφη, ἐνῶ τὰ κορίτσια τραγουδοῦσαν *Προσκύνα νύφη τὴν πόρδα σου κάνε καὶ τρεῖς μετάνοιες*. Ἡ νύφη δὲ, ἀπαντοῦσε τραγουδιστὰ: *Πηγαίνω μάννα μου καὶ ἔχει γιὰ, ἀφίνω γιὰ στὴ μάννα μου καὶ γιὰ εἰς τὸν μπαμπά μου, ἀφίνω γιὰ στὰ ἀδελφία μου, ἀφίνω γιὰ στὴ γειτονιά καὶ στὶς γειτορόπουλες*. Ἄλλου θε ἔχω γεννηθῇ καὶ ἄλλου θε θὰ γεράσω. Ἀφοῦ τελείωναν μπροστὰ τὰ βιολιά, ἔπειτα ἡ νύφη ποὺ τὴν κρατοῦσαν τὰ κορίτσια, πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία. Στὸ δρόμο δὲν ἔπρεπε νὰ κυττάξῃ καθόλου. Τὰ μάτια νὰ εἶναι κατεβασμένα, γιὰτι ἄλλοιῶς θὰ τὴν λέγαν *ξεσκαπνιστήρα*. Ἐπειτα ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρό καὶ μετὰ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ καλεσμένοι. Ὅλες οἱ γυναῖκες φοροῦσαν δυὸ *τσιλέδες* (πολλὰ μαζί) ἀπὸ τέλια ἔως κάτω καὶ *σιματάδες* ποὺ κάναν φοβερὸ κρότο (κάτι φύλλα χρυσὰ σὰν φλουρὶ ποὺ ὅταν περπατοῦσαν καὶ φουσοῦσε κάναν κρότο). Αὐτὰ τὰ φοροῦσαν στὸ κεφάλι. Ἐτσι πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία ὅπου γινόταν ἡ τελετὴ, ὅταν ἄρχιζε, ἔπρεπε γύρω στὸ ζευγάρι νὰ εἶναι πολὺ συγ-

1) Δ. Τ. Κουρεύς.

γενεῖς γιατί τὴν ὥρα πού τοὺς στεφάνωνε καὶ τοὺς χώριζε μὲ τὸ Εὐαγγέλιο λέγαν πῶς ὅσοι θέλαν νὰ βλάψουν τὸ ἀντρόγυνο πλησιάζαν καὶ πάνω τους λέγαν. Τοὺς δένουμε καὶ θέλουμε νὰ πεθάνουν· γι' αὐτὸ ὅταν ντύναν τὸν γαμπρὸ τοῦ δίναν καὶ ἔδενε ἓνα κόμπο, ἔλεγε δέ, μόνος μου δένουμαι, μόνος μου θὰ λυθῶ. Ὅταν δὲ τελείωνε πηγαινάν ὅλοι μαζί στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἡ πεθερὰ δὲν ἔπρεπε πρώτη νὰ παρουσιασθῇ στὴν νύφη· τὸ εἶχαν γιὰ γρουσουζιά. Ἀφοῦ χαιρετοῦσαν τὸν πεθερὸ καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχίζαν τὸν χορό. Ὅταν δὲν χόρευαν οἱ γυναῖκες βάζαν τὰ χέρια πάντα στὰ τσεπάκια. Ὅταν ἐρχόταν ἡ ὥρα καθόταν στὸ τραπέζι καὶ τραγουθοῦσαν ὅλοι μαζί τὸ καθιερωμένο τραγοῦδι :

Τὴν Τράπεζα τὴν ἀργυρὴν

θέλω νὰ τὴν τιμήσω

μὲ μύσχους, μὲ γαρούφαλα

θέλω νὰ τὴν στολίσω,

Τριγύρω, γύρω ἄρχοντες

καὶ δώδεκα ἀποστόλοι

νὰ ζήσῃ ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρός

κι' ὅλο τὸ νυφостόλη.

Τοῖα χρυσὰ γαρούφαλα μὲς ἀσημένιο τάσι,

τ' ἀνδρόγυνο πού γίνηκε νὰ ζήσῃ νὰ γεράσῃ.

Στὸ σπίτι πού πατήσαμε πέτρα νὰ μὴ ῥαγίσῃ

κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χορὸν πολλὰ νὰ ζήσῃ.

Νὰ ζήσουν χορὸν ἑκατὸ καὶ τέκνα ν' ἀποκτήσουν,

στὸν ἅγιό τράφο τοῦ Χριστοῦ νὰ πᾶν προσκυνήσουν

Ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἤλθαμε νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε,

μόνο τοὺς ἀγαπούσαμε κι' ἤλθαμε νὰ τοὺς δοῦμε.

Μετὰ ὁ παπᾶς ἔλεγε τὴν εὐχὴ καὶ καθόταν στὸ πρῶτο τραπέζι. Ἡ νύφη, ὁ γαμπρός, τὰ πεθερικά καὶ μόνον ἀντρόγυνα. Στὸ δεῦτερο, παλληκάρια στὸ τρίτο κορίτσια στὸ τέταρτο παιδιά. Μετὰ ἀφοῦ τελειώσαν χορὸ ἔπειτα σπίτια τους. Τὸ πρῶτ' ἡ πεθερὰ καὶ οἱ ἄλλες γυναῖκες θὰ πηγαινάν νὰ δοῦν, ἐὰν δὲ ἡ νύφη ἦταν ἐντάξει στέλναν δῶρα στὴν μάννα τῆς καὶ τὴν καλοῦσαν νὰ ἔλθῃ. Καὶ ὅλοι μαζί δίναν ἄλλα δῶρα τῆς νύφης πού περνοῦσε ἀπὸ τὸν καθένα μὲ ἓνα δίσκο. Μέναν καὶ τρώγαν μπουγάτσες καὶ γλυκό. Τὸ μεσημέρι ἄλλο τραπέζι. Τὸ ἀπόγευμα ἡ κουμπάρα θὰ καλοῦσε ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ τοὺς ἄνδρες νὰ τοὺς δώσῃ οὔζο, ἀφοῦ βάζαν μέσα κόκκινο χρώμα τὸ προσφέραν μαζί μὲ κουφέτα γιὰ νὰ καταλάβῃ ὁ κόσμος τὴν παρθενιά. Ἐπειτα τὰ παλληκάρια καὶ τὰ κορίτσια πηγαινάν στὴν νύφη· ἐκεῖ χόρευαν αὐτὴ, δὲ τοὺς χάριζε ἓνα μεταξωτὸ μαντήλι. Μετὰ τελείωνε. Σὲ ὁκτὼ μέρες ξαναπέρναν τὴ νύφη μὲ ὅλους τοὺς συγγενεῖς πηγαινάν στὴν ἐκκλησία. Ὁ παπᾶς δὲ μέσα σένα

μεγάλο δίσκο στὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἔβαζε τὰ ἀντίδρα, τὴν νύφη στὸ γυναικωνίτην καὶ τὸν γαμπρὸ κάτω, βάζαν δὲ νομίσματα γιὰ τὸν παπᾶ· τὸ λέγαν (τῆς νύφης ὁ παρᾶς). Ἐπειτα πῆγαιναν δῶρα στὸν κουμπάρο πουκάμισα μεταξωτά, φλοῦδες, μαντήλια. Ἡ κουμπάρα ἔδινε στὴ νύφη φλουριά, τῆς ἔκανε δὲ τὸ τραπέζι. Ἔτσι τελείωναν ὅλες οἱ τελετές. Καὶ λέγαν ὅτι ζοῦσαν ἐκεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

Διάφορα. Ἐὰν ἀποκοῦσαν παιδί θὰ πῆγαινε ἡ μαμὴ στὴν νονά, θὰ ἔλεγε τὰ καλορίζηκα γιὰ νὰ πάρῃ δῶρα (αὐτὸς ποὺ στεφάνωνε ἔπρεπε νὰ βαπτίσῃ καὶ τὰ παιδιὰ) καὶ ἔπειτα στοὺς συγγενεῖς.

Τὴν εἰδοποίηση τῇ λέγαν *Μεσντέδες*. Τὸ μεσημέρι θὰ κόβαν μιὰ πῆττα μὲ βούτυρο. Τὸ κομμάτι τῆς μητέρας τὸ κρατοῦσαν νὰ τὸ φᾶνε ἀργότερα. Μετὰ δώριζαν στὸ παιδί διάφορα νομίσματα, μικρὰ μεταξωτά παπλωματάκια κεντημένα μὲ χρυσὸ καὶ ροῦχα. Ἐπὶ σαράντα μέρες κάθε βράδυ μαζί μὲ τὴν λεχοῦσα ἡ μητέρα τῆς καὶ ἡ πεθερά τῆς κλινόταν στὴν κάμαρα, κλίναν δὲ καλὰ τίς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, δὲν ἀνοιγαν δὲ παρὰ τὸ πρωῒ. Τὸ εἶχαν γιὰ γρουσουζιά καὶ ὅταν ἀπόβαινε κάτω ἡ ἡ μητέρα ἢ τὸ παιδί ἀπὸ ξωτικά. Ὅπως καὶ ποτὲ μπροστὰ σὲ ξένους δὲν βύζανε γιὰ τὸ κακὸ μάτι. Στῆς σαράντα γινόταν ἡ βαπτιστὴ πάντα στὴν Ἐκκλησία. Ἡ μαμὴ ἔπαιρνε τὸ παιδί. Ἡ μάννα, ὁ μπαμπᾶς καὶ πεθερικά δὲν πηγαίναν. Ἡ κουμπάρα καὶ συγγενεῖς μόνο ἀμα τελείωνε τότε τὸ φέρναν σπίτι καὶ ἔτσι πῆγαινε ἡ μητέρα νὰ τὸ πάρῃ. Παιδιὰ ἢ παλληκάρια θὰ τρέχαν ἀπὸ πρὶν νὰ ποῦν τὸ νομα γιὰ νὰ πάρουν δῶρα.

Πρόληψις. Ὅταν βύζανε καὶ ἔκανε πίξιμο πρὶν σαραντήση (σαὐτὸ ἔφταιγε γιὰτὶ ἔφαγε τὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ ὅταν ἦταν ἔγκυος), ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά τὸ μωρὸ τὸ πῆγαινε στὴν κουζίνα, ἐκεῖ εἶχαν κάτω ξύλα ποὺ κόβαν τὸ κρέας (*κυγκατζιάκ*) καθόταν ἐπάνω καὶ τὸ βύζανε. Τότε περνοῦσε. Ἐπίσης ἐὰν στὸ ἴδιο διάστημα 40 ἡμερῶν ἔκοβε τὸ γάλα ἐντελῶς τῆς μάννας, εἶχαν ἓνα μέρος ἀγιάσματα καὶ πῆγαινε ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα ἀφοῦ πίστευαν. Ἦταν ἓνα παλιὸ Βυζαντινὸ κάστρο, ὅπου ὅπως λέγαν ἓνας Αὐτοκράτωρ μὲ τὴν γυναῖκα του, ἔτυχε νὰ τοὺς πολιορκήσουν ἐχθροί. Πρὶν πεθάνῃ ἡ βασίλισσα εἶπε· τὸ στήθός μου νὰ μείνῃ σὲ τοῦτο τὸ μέρος ἵσως ἔλθῃ τὸ παιδί μου νὰ βιζάξῃ καὶ ὅποιες μάννας στερέψει τὸ γάλα, νὰ πέρνῃ, θὰ βροῖσκῃ γιαιριά. Ἦταν μιὰ πέτρα σὰ στήθος ἔσταζε νερό. Ἐξυναν τὴν πέτρα, πέρναν καὶ νερὸ τὰ βάζαν μαζί σένα ποτήρι ὅπου γίνεται ἄσπρο σὰ γάλα. Τὸ πίναν καὶ πίστευαν πῶς γιαιτρενόταν.

Ξωτίκια. Γιὰ νὰ διασκεδάζουν μαζενόταν μόνο γυναῖκες, ἡ κάθε μιὰ ἔβαζε χοήματα, ἔπαιρναν τὰ ὄργανα, γλυνά, πολλὰ σιρόπια, εἶχαν ὀρίσει δὲ ἀπὸ πρὶν ἓνα σπίτι, ἐκεῖ διασκεδάζαν ἕως τὸ πρωῒ. Χόρευαν,

τραγουδοῦσαν. (Πολὺ παλῆά ὅταν δὲν εἶχαν ὄργανα εἶχαν ἕνα τσαγγε (ντέφι), πὺν κτυποῦσαν θυμικὰ). Ἐνα ἀπὸ τὰ τραγοῦδια :

Γραμματικὸς γράφει γραφή
ἔξω στὸ φεγγαράκι
τὸ χέρι του σκανδάλησε
καὶ χύθηκε μελάνη.
Βάζει ντελάλη στὰ χωριά
ντελάλη στὰ βελαέτια
πὺς ἔχει σκάφη ἀργυρῇ
λελὲν μαλαματένια
νὰ πλίνῃ ὁ νιὸς τὰ ροῦχά του, τὰ χρυσομεταξένια
Βασιλοπούλα τᾶκουσε, ἀπὸ τὸ παραθύρι,
ἐγὼ ἔχω σκάφη ἀργυρῇ λελὲν μαλαματένια
νὰ πλύν' ὁ νιὸς τὰ ροῦχά του τὰ χρυσομεταξένια.

Μετὰ λέγαν ἕνα τραγοῦδι γιὰ τὸν ἄντρα πὺν γυρίζει ἀπὸ τὴν ξενη-
τιά. Τὸ λέγαν δυὸ παρές.

α) Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὅπου βρῶντά
τώρα αὐτὴ τὴν ὥρα :
β) Ἐγὼ εἶμαι κόρη κι' ἀνοίξε τὴν πόρτα τὴν καρένια
Κι' ἔχω δυὸ λόγια νὰ σοῦ πῶ
καὶ κεῖνα ζαχαρένια.
Θυμᾶσαι πὺν καθόμαστε
οἱ δυὸ στὸ παραθύρι
καὶ σμίγαμε σιγά-σιγά τὰ δυὸ μας χεῖλη.
Θυμᾶσαι τὰ ῥόδα πὺν σούστελνα
μὲς σὲ χρυσὸ μαντήλι,
τὰ μῆλα τὰ ῥοδάκηνα
τὰ τροφαντὰ κεράσια.

Τῆς λέει τὰ σημαδιακὰ τοῦ σπιτιοῦ :

Χρυσῇ κανδήλα καίγεται
στὴν μέση τοῦ ὄντα σου
καὶ φέγγει καὶ στολίζεσαι
καὶ βάζεις τὰ χρυσά σου.
Βάζεις τὸν ἥλιο πρόσωπο
καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος
βάζεις καὶ τὸν Αὐγερινὸ
διαμάντι δακτυλίδι.
α) Ἀνοῖχτε πόρτες διάπλατα νὰ μπῇ ὁ νοικοκύρης.

Καὶ ἀφοῦ λέγαν κάμποσα τραγούδια, ντυνόταν μασκαράδες ἢ παίζαν διάφορα παιχνίδια. Τὰ κιόσια (ἦταν δυὸ ομάδες, ἐπάνω δὲ σὲ ἓνα χαμηλὸ σκαμνί, εἶχε 24 τρίπες, 12 ἄσπρες 12 μαῦρες καὶ ἄλλα τόσα ξυλαράκια ἄλλα, τέσσερα χειρίδια, τὰ ὀνόμαζαν πέτρες, *πιγκὸς* καὶ *κιόσια*, σύμφωνα δὲ μὲ τοὺς ὅρους τοῦ παιχνιδιοῦ, πέζαν ἀπὸ κάθε ομάδα σειρὰ-σειρὰ ὅλες οἱ γυναῖκες (ὄχι πιδὸ πολὲς ἀπὸ ἕξι σὲ κάθε ομάδα). Στὸ τέλος ὅποια ομάδα κατώρθωνε νὰ πάρῃ στὴν κατοχὴ τῆς τὰ ξυλάκια (πέτρες) κέρδιζε. Ἐπειτα παίζαν τὸ *τσαρακμάν*. Ἐνα ξύλο ψηλὸ μὲ τρία πόδια, τὸ στήγαν, εἶχε ἢ κάθε μιὰ ἀπὸ μιὰ βέργα, τὴν πετοῦσε ἐὰν τὸ ἔρριχνε κάτω κατὰ ὀρισμένον τρόπο, κέρδιζε. Καὶ ἄλλα παιχνίδια, τὶς ἀμάδες κτλ. Οἱ γρηῆς πλέκαν ἢ λέγαν παραμῦθια κατὰ συντροφιάς. Αὐτὸ βαστοῦσε ὥς πού νὰ ξημερώσῃ γιὰ νὰ πάῃ ἢ κάθε μιὰ σπίτι τῆς.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ

Ἀρχίζοντα· ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ φουστάνι ἀποτελεῖτο συνήθως ἀπὸ

μεταξωτό, σατέν, στάφες, μονα-
ρέδες, χρῶμα βυσσινί, κόκκινο
γαλιζό, μύρικο (λιλά). Ἡ φοῦστα
πολὺ σουρωτὴ στὴ μέση, ἦταν μα-
κρὰ καὶ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ
κλούσια εἰς ἐμφάνισιν. Ἀπὸ τὸ
ἴδιον ὑφάσμα ἐσυνεχιζέτο ἓνα
μπουστάκι, χωρὶς μανίκια, ἐμπρὸς
ἀνοικτὸ σὲ σχῆμα μπλαστρόν καὶ
ἐνωμένο μὲ τὴν φοῦστα διὰ νὰ
τὴν συγκρατῇ στὴ μέση. Πάνω
ἀπὸ τὸ μπουστάκι ἓνα βελουδένιο
ἢ τσόχινο κοντογοῦνι, χρῶμα κό-
κκινο, βυσσινί ἢ μαῦρο. Μὲ φαρ-
διὰ μακριὰ μανίκια (γιὰ νὰ φαίνε-
ται τὸ πουνκάμισο) κεντημένο μὲ
χρυσὸ τρία δάκτυλα φάρδος, γύ-
ρω-γύρω στὸ λαιμό, μανίκια, για-
κά. Ἀπὸ μέσα ἓνα μεταξωτὸ ἄσπρο
πουνκάμισο ὑφαντὸ στὸ σπίτι, μὲ
φαρδιὰ μανίκια ποὺ τελείωναν ἐρ-
γασμένα μὲ βελόνα (μὲ ἄσπρο μετά-
ξι), τὸ τελείωμα λεγόταν τσιμπίτσια.

Ἀπὸ τὴν ἴδια ἐργασία εἶχε στὸ λαι-
μὸ καὶ μπροστά. Ἀπὸ μέσα ἓνα μισοφόρι χασεδένιο μὲ ταντέλα κάτω, ἔφθα-

νε δὲ ὥς ἐπάνω (ὅπως τὸ ἐξώτερο φουστάνι), ἐφρόντιζαν νὰ τὸ βάλουν πολὺ κόλλα, ὥστε νὰ στέκεται καὶ τὰ τρίξι. Ἀντὶ δὲ παντελόνι, ἓνα σαλβάρι πὺν τὸ ὕφαιναν μόνες τους. Παπούτσια λουστρίνι, δετά, κάλτσες δὲ πλ. γμένες στὸ σπῖτι χρώματος ἄσπρου. Μιὰ ζώνη ἐπάνω ἀπὸ τὴν μεταξωτὴ φούστα ἀπὸ βελούδο κόκκινο ἢ βυσσινί, κεντημένη ὅλη μὲ χρυσό, ἐμπρὸς δὲ μιὰ ἀγγραφα χρυσῇ. Τὴν λέγαν *πυλέκα*. (Ἡ ὀνομασία σημαίνει, κομμάτι ξύλο, φαίνεται πολὺ παλῆα ἦταν ξύλινη). Ἡ *πυλέκα* ἦταν ἀπὸ δύο κομμάτια πάντα χρυσῇ πὺν σχηματίζε διάφορα σχέδια καὶ ἰδίως λουλούδια. Στὸ κεφάλι φοροῦσαν στήν ἀρχὴ τσεμπέρια, ἀλλὰ ἀργότερα τὰ

ἄλλαξαν μὲ φλοῦδες, τὰ φέρναν συνήθως ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὰ μὲν τσεμπέρια ἦταν σταμπάτα, αἱ δὲ φλοῦδες ἀπὸ πολὺ ψιλὸ μετὰξι ὕφαντό, πὺν μετὰ μόνες τους κεντοῦσαν γύρω-γύρω μὲ τὴν βελόνα σχηματίζονταν διάφορα λουλουδάκια, μαργαρίτες, γαρουφαλλάκια, λουλούδια λεμονιάς, τὸ τελείωμα τὸ ὀνόμαζαν οὐγιάδες.

Τὸ δέσιμο στὸ κεφάλι γινόταν, ἀφοῦ διπλώνανε λοξὰ τὴ φλούδα, σὲ δύο μέρη, πέρναν εἰς δύο ἄκρες μάναν τὴ στροφὴ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τὸν κόμβο τὸν φέρναν ἐμπρὸς ἀριστερά, σχηματίζοντας ἓνα εἶδος τριαντάφυλλο, αὐτὸ τὸ στερέωναν μὲ τέσσαρες βελόνες μεγάλες, πὺν στήν κορυφὴ τους ὑπῆρχε ἓνα φλουρί εἰς δύο ἄκρες πὺν μέναν πίσω, τὶς πιάναν καὶ σταυρωτὰ τὶς σκάλωναν τὴν μιὰ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ

τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ κεφαλιοῦ. Τὸ γύρισμα ἀπὸ τὴν ἄκρην πρὸς τὰ ἐπάνω τὸ λέγαν πατιά, ὑπῆρχε δὲ ἡ ἔκφρασις, σήκωσες τὴν πάπιες. Τὴν στερέωναν δὲ μὲ καρφίτσες τοῦ ἰδίου σχήματος μὲ τὴν ἄλλες. Ἀπὸ κάτω δὲ τὰ μαλλιά (τὸ μανδῆλι τὸ φουσκίωναν γιὰ νὰ φαίνεται πλούσιο), τὰ κάναν δύο ἢ πρὸς πολλὰς πλεξίδες ἀναλόγως τῆς ποσότητός των. Στὰ πλάγια βάζανε ἓνα φλουρένιο λουλούδι, *φρουρολούλουδο* τὸ λέγαν, ἦταν ἐργασμένο πρῶτα ἓνα κλωνάρι μὲ μαργαριταρικά καὶ στὸ τέλος εἶχε ἓνα φλουρί. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ψεύτικα λουλούδια καὶ διάφορες καρφίτσες μὲ μαργαριτάρια ἢ φλουριά ὥστε νὰ γεμίξῃ τὸ κεφάλι. Στὸ λαιμὸ ντυμπλέξ¹⁾, φλουριά Κωνσταντινάτα, ὥστε τὸ στῆθος νὰ σκεπάζεται μὲ φλουριά, εἰς δὲν εἶχαν ἀληθινὰ δὲν βάζαν ποτὲ ψεύτικα. Στὰ χέρια δὲ βραχιόλια μὲ πολλὰς ἀλυσίδες καὶ δακτυλίδια ἀξίας ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκείνης. Σκουλαρίκια ἀπὸ φλουριά ἢ ἀπὸ χρυσὸ οὐ σχῆμα ἀρχῆς πού τὰ λέγαν *λογαρίδες* ἢ τὰ λεγόμενα *φυσσερά* πού στίς ἄκρας εἶχαν πολὺτιμες πέτρες. Ἐὰν εἶχαν πολλὰ φλουριά ῥάβαν γύρω-γύρω στὴν φλούδα καὶ τότε τὴν λέγαν φλουροτζέπερο.

ΦΟΡΕΣΙΑ ΑΝΔΡΩΝ

Ὡς ἐξωτερικὸ ἐνδυμα φοροῦσαν ἓνα σαλβάρι ἢ μαῦρο ἢ καφεῖ ἢ μπλε ἀπὸ τσόχα κεντημένο μὲ γαϊτάνι *τοῖα* δακτυλὰ φάρδος. Ἐνα πουνκάμισο ἄσπρο, ἀπὸ χασὲ κολλαριστό, τὸ ῥάβανε μονάχες καὶ σχηματίζαν ἐμπρὸς ὅλο πιέττες καὶ οἱ πιέττες νὰ κάνουν σχήματα σὰ λουλούδια. Τὰ πουνκάμισα αὐτὰ εἶχαν στενοὺς γιακάδες καὶ μανικέτια τὰ ὀνόμαζαν δὲ τὸ κολλάρο. Γιὰ τὸ κολλάρισμα ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τότε κόλλα παίρνανε σιτάρι τὸ ἀφίνανε στὸν ἥλιο νὰ σαπίσῃ καὶ μετὰ τὸ ζουμὶ ἀφοῦ καταστάλαξε καὶ στέγνωγῃ τὸ μεταχειρίζονταν (ὃ λεγόμενος νισεστές), τὸ λέγαν δὲ καὶ καταστατό. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ πουνκάμισο ἓνα *τσαματάνι* *σανματάνι* *σανρωτὸ* σὰ γιλέκο χωρὶς μανίκια, ἀπὸ πάνω δὲ ἓνα εἶδος σακάκι πού λεγόταν *σαλταμάγκα* μὲ μακριὰ μανίκια, ἀπὸ τσόχα. Γύρω δὲ ῥαμμένο ἕως τέσσερα δακτυλὰ γαϊτάνι, *μπικιμέ* λεγόταν ἡ ἐργασία. Χρῶμα δὲ τὸ ἴδιο μὲ τὸ σαλβάρι. Στὴ μέση ἓνα ζουνάρι, χρώματος βυσσινί, μὲ μαῦρα λουλούδια ἢ μῶβ. Ἀπὸ μέσα ἓνα πουνκάμισο ὑφαντὸ πάνινο ὅπως καὶ ἓνα σαλβάρι ἄσπρο χασεδένιο ἢ πάνινο, πολὺ φαρδύ, ὥστε τὸ ἐπάνω σαλβάρι νὰ σχηματίζει πολλὰς σοῦρες. Κάλτσες μάλλινες ἄσπρες τὸν χειμῶνα καὶ βαμβακερὲς τὸ καλοκαίρι. Παπούτσια μαῦρα βιδέλο. Ἀπὸ τὸ ζουνάρι κρε-

1) Χρυσοῦν νόμισμα παλαιῶν Αὐστριακῶν ἰσότημον μὲ 2 λ. Τ. Χρυσά.

μόταν ἓνα ὥρολογάκι μὲ μεταξωτὸ κορδόνι καὶ μιὰ ταμπακέρα μαύρη ὅπως καὶ ἓνα κομπολόι. Στὸ κεφάλι φέσι κόκκινο μὲ μαύρη φούντα πολὺ στραβά φορεμένο. Ἀφοῦ πρῶτα φρόντιζαν μὲ ἀρωματισμένο λάδι νὰ στρώσουν τὰ μαλλιά τους πολὺ καλά. Τὸ λέγαν λαδάκι καὶ ἔτσι τὸ ζήτουσαν. Αὐτὸ τὸ κοστοῦμι συνήθως τὸ φοροῦσαν ὅταν θὰ παντρεύονταν ἢ στὶς γιορτές. Τὰ παλληκάρια ἐν ὅσῳ ἦταν ἐλεύθεροι φοροῦσαν ἓνα πολὺ γιालυστερὸ φαρδὺ βρακὶ ἀπὸ μαῦρο ὕφασμα, σιδερωμένο κατὰ ἓνα τρόπο ἐπίτηδες γιὰ νὰ γιαλίζῃ περισσότερο, ἓνα ζουνάρι κόκκινο, ἐπάνω ἓνα τσαματάνι βυσσινί ἢ κόκκινο, βελουδο κεντημένο μὲ μαῦρα λουλούδια ἀπὸ πρσίμι καὶ κουμπιὰ σταυρωτὰ ποὺ εἶχανε μεγάλες κουμπότρυπες κεντημένες. Ἀπὸ πάνω ἓνα σαλταμάρο ἀπὸ γιालυστερὴ τσόχα κεντημένο μὲ πνωμέ, αὐτὸ τὸ κεντοῦσαν εἰδικοί τεχνίτες ποὺ τοὺς λέγαν τερζήδες. Τὸ πουνκάμισο κολλάρο. Κάλτσες ἄσπρες. Παπούτσια λευκὰ. Στὸ κεφάλι φέσι κόκκινο μὲ μαύρη φούντα πολὺ-πολὺ στραβά φορεμένο (ὅσο στραβά ἦταν αὐτὸ ἔλεγε πῶς ἦταν ἐλεύθερος). Ρωλόι (μὲ) ἄλυσσίδα ποὺ τὴν περνοῦσαν στὸ λαιμό. Στὸ χέρι δὲ ἄσπρο καὶ γαλάζιο κορδόνι, περασμένο μὲ χάνδρες καὶ πλεγμένες, στὸ ἴδιο χρῶμα ἄσπρες καὶ γαλάζιες πολὺ ψιλές καὶ στὴν ἄκρη φουντίτσες. Τὸ κρατοῦσαν δὲ γιὰ λούσο, μανδηλὶ μεταξωτὸ ποὺ καμμιά φορὰ τὸ περνοῦσαν στὸ λαιμὸ ὅταν χόρευαν γιὰ νὰ μὴ λερωθῇ τὸ πουνκάμισο κολλάρο. Τῆς καθημερινῆς χρήσεως ἡ φορεσιὰ ἦταν ἀπὸ πανί, στὸ ἴδιο σχέδιο σὲ χρῶμα μαῦρο ἢ μπλέ, τὰ πανιά ὕφασμένα στὰ ἐργαλεῖα καὶ βαμμένα στὸν μπογιατζί. Τὰ παιδιὰ ἐὰν ἦταν ἀγόρια, χρωματιστὰ σαλβαράκια τσόχινά ρόζ, γαλάζια, μπλέ μὲ ἄσπρες βρακοζῶνες κεντημένες (βρακοζῶνες λέγαν κατὰ ἴσους μεγάλες λουρίδες φαρδιές κεντημένες στὸ χέρι, στίς δύο ἄκρες) καὶ σιδερωμένες μὲ κόλλα ποὺ σχηματίζε πίσω ἓνα φιόγκο.

Ἐπάνω ἓνα πουνκάμισο ἄσπρο, ἀπὸ μέσα ἄλλο πουνκάμισο χοντρὸ χασεδένιο ἢ γάνινο ὅπως καὶ ἐσωτερικὸ σαλβαράκι. Παπουτσάκια χρωματιστὰ κόκκινα ἢ γαλάζια. Στὸ κεφαλάκι φεσάκι. Τὰ κοριτσάκια, ἓνα φορεματάκι ὕφαντὸ στὴ μέση σοῦρα μὲ μποῦστο ἐπάνω καὶ μιὰ ποδίτσα χρωματιστή. Παπούτσια χρωματιστὰ. Τὰ μαλλιά τους δὲ τὰ πλέκαν πολλές-πολλές πλεξίδες μὲ ἓνα λουλουδάκι στὸ πλάι. Τὶς καθημερινὲς οἱ γυναῖκες γιὰ δουλιές σπιτιῶν φορεσιὰ ἀπὸ πανιά στὸ ἴδιο σχέδιο, γαλάζια, βυσσινιά, μπλέ.